

OMADINA

ŠTEV 3:4

LETO 7

GLASILO TIRARODNOTA

DIKALNE CADIJASTVA

IZDAJA EKSEKUTIVA

IZIDE LETNO 12 ŠTEVILK

VSEBINA: *Radovan Krivic:* REVIZIJA ○ *Lev Brunčko:* NARODNO-OBRAMBNI TEČAJ V LJUBLJANI ○ *Dr. Fr. Ilešič:* NOVI ILIRIZEM ○ *Radovan Krivic:* KULTURNI BOJ ○ *I. H. Z.:* III. UMETNIŠKA RAZSTAVA V PAVILJONU R. JAKOPIČA. SPOMLADANSKA RAZSTAVA ○ *Janko Mačkovšek:* OBARAMBNI MUZEJ V LJUBLJANI ○ SLOVENSKO DIJAŠTVO ○ JUGOSLOVANSKO DIJAŠTVO ○ SLOVANSKO DIJAŠTVO ○ SREDNJEŠOLSKI VESTNIK ○ DIJAŠKO-SOCIALNI VESTNIK ○ SLOVENSKO VSEUČILIŠKO VPRAŠANJE ○ VESTNIK ZA KNJIŽEVNOST IN UMETNOST ○ RAZNO

**Cenjene naročnike „Omladine“
si usojamo opozoriti, da blagovolijo
naročnino takoj poravnati, ker bi
bili sicer prisiljeni, nadaljno dopo-
šiljanje lista s prihodnjo številko
ustaviti.**

Upravništvo.

OMLADINA STANE LETNO 4 K, ZA UČITELJE 3 K, ZA DIJAKE 2 K; POSAMEZNE ŠTEVILKE 40 VIN. □ UREDNIŠTVO IN UPRAVNIŠTVO JE V LJUBLJANI, BREG ŠT. 12. □ DOPISI NAJ SE POŠILJAJO NAJKASNEJE DO 10. VSAKEGA MESECA. □ NEFRANKOVANA PISMA SE NE SPREJEMAJO. □ ODPRTE REKLAMACIJE S PRISTAVKOM „REKLAMACIJA“ POŠTNINE PROSTE. □ OBLASTEM ODGOVOREN JE MIHAEL ROŽANEC. □ TISK J. BLASNIKA NASLED. V LJUBLJANI.

RADOVAN KRIVIC (PRAGA):

REVIZIJA?

(Nekaj potrebnih besed k nepotrebnemu položaju.)

Stalno govorjenje, ki ga slišim nekaj časa sem, me je privedlo do teh subjektivnih besed. V naprej zavračam vsako sumničenje. Posameznik mi ni mar; prospeh struje mi je prvo in najvažnejše. Kdor se pa čuti prizadetega, ta se čuti krivega.

Vedno namreč slišim in berem besedi: *revizija*, *vprašanje*. Seveda to v zvezi z nar. rad. strujo oz. njenim programom. Revidirati treba program; rešiti to, ono, tretje itd. vprašanje. Tako daleč je prišlo, da se mi že skoro zdi, da pri nekaterih nar. radikalni program obstoja samo iz njegove revizije ter „vprašanj“, ki jih je baje treba rešiti. Če doktor Prijatelj v tem vidi krizo nar. radikalnega gibanja ima prav, toda generalizovati ne sme, ker ne vidi gibanja povsod, ampak samo na enem kraju. Jaz, po pravici in odkrito povedano, ne vidim nikjer krize, nikjer mrtve točke in za me ne eksistira v nar. radikalnem programu nobeno vprašanje. Ker tam, kjer je delo, tam ni nobene krize; in za tega, kdor je šel dobro pripravljen v našo organizacijo, kdor je vstopil v njo po delu iz globokega notranjega prepričanja, kdor je zasledoval gibanje toliko časa, dokler izhaja „Omladina“, za tega v nar. rad. programu ni vprašanj, ampak vidi povsod delo.

Ali je še torej mogoče delo na dosedanjem narodno radikalnem programu? Naj se mi ne očita konservatizem, če rečem: vedno je še mogoče in je še obilo, obilo dela, da izčrpamo nar. radikalni program. Par točk je pa, ki se sploh izčrpajo ne dajo, ki bodo vedno mlade zahteve, pa če bo program štel še toliko let. Za srednješolca in akademika bodo te točke vedna naloga. Te točke so: drobno narodno delo v svoji okolici; samoizobrazba, in to strokovna, splošna in filozofska. Filozofska: s tem ne mislim, da bi se moral dijak seznanjevati s spisi kakšnega neprebavljivega nemškega ideologa, ki je opazoval življenje iz zapečka doli, ampak mislim s tem, da si ima vsak razvijajoč mladi človek, dijak, pridobiti s strokovno in splošno naobrazbo neki gotov, fiksni, *znanstveni* svetovni nazor združen s pravilno, obrušeno metodo, s katero bo v stanu rešiti vsak problem, ki se bo pojavil pred njim na življenski poti. Naj nihče ne misli, da je to fraza, napisana zato, da se namaže par vrstic v „Omladini“. Ne! Ampak to je del življenske resnice, potrjene v skušnji. Tudi geslo: samoizobrazba naj ni fraza, — žalibog se to pogosto dogaja — naj ne ostane le pri besedi,

treba si potom lastnega dela izobrazbe pridobiti. Pot je odprta, polje široko; nobene ovire nikjer. To je bistvo akademične svobode. Nikdo ti ne predpisuje kaj se moraš učiti, kaj smeš čitati in kaj ne.

Pri samoizobraževalnem delu pa ne smeš ravnati tja v en dan, brez sistema. Drži se pravil konkretne logike. Le tako bo tvoja izobrazba enotna in celotna. Na takšni podlagi je mogoča filozofska izobrazba. Takih ljudi potrebujemo. To bodi naš program. Ta točka nar. radikalnega programa je neizčrpljiva. Če bo vsakdo izvrševal to nalogo, z lahkoto bo rešil eventualna vprašanja, ki bi se pojavila povzročena vsled razmer. Vzemimo primer: Bolj kot kedaj popreje se je na Slovenskem v zadnjem času pojavilo *vprašanje kulturnega boja*. Ali zadeva to vprašanje tudi našo narodno-radikalno strujo? Gotovo! Kulturna struja smo, in napram kulturnim vprašanjem moramo zavzemati jasno stališče. In to je lahko: poznati treba dobro naš program, znati treba nekaj, na vprašanje se da odgovor in stališče je formulirano — da govorim na običajen način. Stavim pa glavo, da se bi dobili pri tem ljudje, ki ti poreko: s tem nimamo ničesar opraviti, to je stvar kakšne „Svobodne misli“ in ne „Omladine“. Odvrnil bi temu lahko: to je bila stvar celjskega shoda.

Drugi primer: *Starejšinsko vprašanje*. Za svojo osebo povem, da za me starejšinsko vprašanje sploh ne eksistuje. Onim, ki vidijo v tem kakšno mrtvo točko povem, da je bilo to „vprašanje“ preje rešeno, predno se je pojavilo. Je ravno dobro, da se mi je danes ponudila prilika, da javno izpovem, da po mojem mnenju niso storili prvi radikalci, naši starejšine, nobene nedoslednosti, če so stopili v narodno-napredno stranko. Tudi niso s tem kršili čisto nič nar. radikalni program. Primi v roke „Omladino“ I. let., odpri str. 162. Tam stoji pisano:

„Vsi akademiki bodo postali v gotovem oziru politično aktivni. V organizaciji vsakdo več doseže, **zato si poišče stranko**. Ako bo imela mladina zadosti duševnih sil, bo ž njimi lahko — v prvi vrsti s publicistiko — ustavila stare struje. Strmoglavila bo stare programe, svoje postavila na njih mesto. Ako ji to ne bo mogoče, je naravno, da si bo izkušala sama ustanoviti stranko. Če bo zato preslaba, bo širila svoje politične nazore še dalje le akademično, težišče praktičnega dela pa bo prestavila v nepolitično delo.“ Tako je pisala „Omladina“ dolgo pred vstopom starejšin v stranko. S tem je bilo starejšinsko vprašanje preje rešeno, kot se je pojavilo. Torej: s tem, da so ljubljanski starejšine vstopile v nar. napredno stranko, s tem niso čisto nič kršili svoj program. In noben nov nazor ni bil klic: „narodno delo je nepopolno, če ni tudi politično“.¹ Na isti strani „Omladine“ namreč berem: „... ta svobodna mladina (nar. rad.) noče biti anarhična brez idealov. Čut ji daje ogenj, razum vsebino prepričanja. V daljavi plava ideal, — neka narodova sreča, ki je niti ne more opisati in definovati, — v smeri k temu idealu si zida mladi Slovenec iz svojega prepričanja **politični program**.“

¹ Glej „Oml.“ II. let. str. 184.

Za kaj mu bo politični program, če ne za politično delo. Torej, oni klic ni nov, ampak star, kot je stara nar. radikalna struja.

Tako sem jaz vedno mislil o bodočnosti naše struje, zlasti o „starejšinskem vprašanju“. In kdor pozna naš program, ga ni mogel vstop presenetiti. Saj to odgovarja programu. In če so sedaj izstopili starejšine iz izvrševalnega odbora, tudi ne eksistira nobeno vprašanje: „kaj sedaj?“¹ ne vprašanje samo — ampak ob enem je že tudi odgovor tu. Prvi citat iz I. let. „Omladine“ vsebuje odgovor.

Že iz vsega tega sledi, da zanikujem, da bi bile vezi med starejšinami in nadstrankarskim dijaštvom pretrgane.² Z vstopom samim še ne, ker je čisto mogoče, da pristaši ene in iste ideje delujejo na dveh različnih poljih. Mislim seveda tu: kulturne ideje. Vezi so pa čisto gotovo pretrgane v momentu, ko pričnejo člani te ali one organizacije drugače delati, kot bi bilo po programu organizacije, oz. struje pričakovati. Zato meni ni vstop v stranko kriterion ali obstojajo še vezi med nami, dijaštvom in njimi, starejšinami, ali ne; ampak njihovo delovanje in obnašanje mi je tisti kriterion. Na tem stališču sem bil vedno, kadar sem morda kritizoval posameznike. Kritizoval sem radi obnašanja in dela. Če je tedaj obnašanje in delo takšno, da se da sklepati na omaloževanje nar. rad. programa — v tem momentu ni dotični več nar. radikalec, in naša struja ima ž njim tako malo opravka, kot z onim, ki je postal recimo klerikalec. Raditega nam pa tudi ni potreba čisto nič zdihovati: ne pozabimo, da je narodno-radikalna struja dijaška struja; v dijaštvu je njeno težišče; program je napravljen za dijaštvo, ker je izšel iz dijaštva. Če smo močni in kaj vredni, bomo sami sebi zadostna opora, tudi začetniki nar. radikalizma so bili sami sebi dovolj. Ali hočemo biti po vsej sili slabši kot so oni?! Zato pustimo vsa „starejšinska vprašanja“, ter „kaj sedaj?“ To kar preje: pripravljati se za delo za v poakademijski dobi. Pripravljajmo se na ta način samoizobrazbe, kot sem to omenil v začetku. Če bomo tako pripravljeni stopili v življenje, si bomo pač čisto lahko storili poakademijski program. Tvoriti si ga pa moremo šele po akademijskih študijah. Kot akademiki še nič ne vemo, do kakšnih razmer nas potisne življenje. En program si pa pač vzemimo na to pot, namreč: ostati zvest temeljnim točkam nar. radikalnega programa; te točke namreč tvorijo kulturni program. Le tako bo mogoča ustanovitev trdne poakademijske organizacije. Imeti moramo znanstven svetovni nazor. Samoizobrazba je tisto sredstvo, s čimur takšen nazor dosežemo; samoizobrazba v privatni, ter samoizobrazba v trdni akademijski organizaciji, ter v posameznih njenih klubih. To je ves smisel organizacije. Ne o organizaciji veliko govoriti in filozofirati — ampak vzgojiti si čut za organizacijo; za organizacijo živeti, ne pa organizacije smatrati za torišče in vežbališče svojih osebnih muh. To je tudi eno „vprašanje“ — nevprašanje o organizaciji. — O tem še prihodnjič, imenoma o filozofskih temeljih naše struje. Danes le še to: da nikar ne krijmo lastne lenobe z

¹ Glej „Oml.“ VI. I. str. 184.

² Oml. ibid.

² Renan: La vie de Jesus.

Letos obhajamo 25 letnico družbe sv. Cirila in Metoda. Poglejmo pri tej priliki nazaj, položimo račune, napravimo bilanco. Spoznajmo svoje posestno stanje: kaj je naše, do kod je naše? In kaj sedaj, v naprej? Priznajmo si hibe, toda ne jadikujmo; odkrijmo pomanjkljivosti in povejmo si, kako zakriti, izpolniti vrzeli.

To nalogo si je postavil obrambni tečaj, ki ga priredi manjšinski odsek praške „Adrije“ letos 1. in 2. julija v Ljubljani. Tečaj se vrši dva dni neposredno pred glavno skupščino Ciril-Metodove družbe. Ta skupščina bo slavnostna, manifestacijska — obrambni tečaj pa bo resen, znanstven. In prav je tako; veselimo se, v kolikor smo opravičeni, toda ne sme biti vse, ne sme ostati edino. Veselje se mora izrabiti, dati se mu mora cilj in pot. Ta pot pa mora peljati skozi delo do uspehov.

Dnevni red tega dva dni trajajočega obrambnega tečaja je sledeči:

1. dan (1. julija) dopoldne:

a) Pangermanizem in „Drang nach Süden“ (Dr. O. Rybář iz Trsta).

b) Ljudsko štetje, uradno in zasebno. (Riko Fux).

1. dan popoldne:

c) Problem notranjega izseljevanja in priseljevanja; statistika; organizacija. (Janko Mačkovšek).

d) Organizacija naše gospodarske obrambe; (Dr. Gregor Žerjav).

2. dan (2. julija) dopoldne:

e) Manjšinsko šolstvo. (Lev Brunčko).

f) Naš narodni položaj ob meji.

1. na Koroškem (Ante Beg).

2. na Štajerskem (Ivan Prekoršek).

2. dan popoldne:

g) Narodni položaj na Gorenjskem in Kočevskem. (Ante Beg).

h) Primorsko — Trst. (Ivan Marija Čok iz Trsta).

V splošnem razpada torej dnevni red na dva dela: na spoznavanje samega sebe (bilanco) in na najvažnejše in najaktualnejše smeri, v katerih se mora gibati naša narodna obramba v bodoče. Prvemu namenu služi predvsem uvodno predavanje Dr. Rybářa o pangermanizmu in ulogi, katero igramo Slovenci v načrtu te nemške svetovladne struje, nadalje poročila o naših narodno najbolj izpostavljenih pokrajinah.

Programatičnega pomena pa so ostala predavanja, kakor izlasti o organizaciji naše gospodarske obrambe, o notranjem izseljevanju in priseljevanju, o manjšinskem šolstvu in ljudskem štetju. V posameznosti o teh predavanjih se ne bom izgubljal. Vsa so enako važna in tako ozko spojena, da si rešitve enega vprašanja brez rešitve drugega ne moremo predstavljati.

3. „Matica Hrvatska“ širj po hrvatskih krajih slovensko knjigo, „Matica Slovenska“ pa hrvatsko. Lani je izšla prva hrvatska knjiga v

15000 eksemplarih po vsem hrvatskem in slovenskem svetu, letos stori isto pot prva **slovenska** knjiga.

4. „Društvo hrv. profesorjev“ v Zagrebu, „Društvo slovenskih profesorjev“ v Ljubljani in „Društvo srednješolskih profesora u Dalmaciji“ imaju skupno glasilo, ki prinaša enako hrvatske in slovenske članke.

5. Skupno glasilo ima „Društvo zdravnikov na Kranjskem“ in „Društvo liječnika“ v Zagrebu.

6. „Glasbena Matica“ in zagrebško „Kolo“ zalagata skupno glasbena dela.

7. Začeli so se družiti tudi planinci ob slov. „Planinskem Vestniku“.

8. Končno bo imela velik pomen „Jugoslovanska Enciklopedija“, ki se snuje pravkar.

To so fakta. Žal, da g. dr. Prijatelj doslej ni sodeloval pri nobenem izmed njih, da ni on zasnoval nobenega. Naj jih zasnuje odslej tem več.

Ni jih doslej zasnoval in jih ne bo zasnoval nihče, komur manjka **ljubezni**, globoke ljubezni za stvar, kdor ne dela brez zavisti, brez narodnopolitične ali narodnokulturne oholosti, brez **imperializma**.

Zavest o naši kulturni višini bo delovala sama ob sebi, ako je istinita in deluje faktično. Kdor pa kaže, to zavest in poudarja svojo višino je zastopnik imperializma, ki je bil često smrt slovanstva.

Če g. dr. Prijatelj ne odobrava nastopanja „čistih“ Hrvatov proti Srbom, ne sme biti tako „čist“ Slovenec napram Hrvatom.

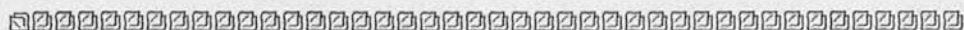
Slovenci smo veriga, ki veže zapad z iztokom. Dobro! Pa treba je gledati, da se kdo prime za to verigo. Ne bo se pa prijel, če samo za sebe govorimo, da smo veriga, Opozoriti je treba na sebe in govoriti mora vsaj eden tako, da ga sosed docela razume in ga rad posluša. Nekdo mora biti nad nami, ki more pisati slovenski in hrvatski, da s tem **pritegne** k sebi tudi tiste prostake, ki bi jih sicer a priori odbilo od sebe sosedno narečje. Zato vidim jaz v tem svojo slovensko prednost, da pišem tudi hrvatski. Pripravljam pot Vam, ki pišete le slovenski.

Sploh pa smatram za velik slovanski **greh**, očitati Slovanu, da more pisati ne samo v svojem rodnem, ampak tudi v drugem slovanskem jeziku. Jaz pišem slovenski in hrvatski, drugi pišejo slovenski in nemški: Ali Sloveno-Slovan, ali Sloveno-Nemec, tertium rarissime datur.

Ko bi moji štajerski rojaki pred sto leti z Danjkom vztrajali na stališču: „Ne smemo poginiti in pognojiti kranjske njive!“ kaj bi bilo dandanes iz njih, kaj bi bilo z našim celotnim narodom?

Kako bodo ta moj stavek ponavljali čez 500 let Slovenci in Hrvati?

Gospodje in bratje, poizkusimo se v tekmi z realnim delom in vztrajnostjo na jugoslovanskem polju! Na Vašo sedanjo izjavo, češ, da Vam ne ugaja moj „stari ilirizem“, Vam bom iz radostnega srca zaklical: »Vaš novi ilirizem mi ugaja«, in rad bom stal v senci, če boste le Vi v solncu, v žarišču novega ilirizma.

RADOVAN KRIVIC (PRAGA):

KULTURNI BOJ!

Stališče napram verstvu. Razmerje med verstvom in nравnostjo.
Stališče napram „Svobodni misli“.

Kulturnega boja na Slovenskem nočejo, branijo se ga na celi črti. Seveda, na „napredni“ strani. Z ogorčenjem odklanjajo vsako sumničenje, da hočejo biti kulturni boj in zatrjujejo, da je zastoj vsako prizadevanje S. L. S., da bi jih spravili v kulturni boj. S temi sploh ni govoriti — boječi so in ljubijo kalno vodo. „Slovenec“ pa ne odjenja in izziva oholo na mejdan, kjer naj se začne kulturni boj. Čuti moč svoje stranke. Abditus v „Naših Zapiskih“ je tudi proti kulturnemu boju. Svoje stališče pojasnjuje in utemeljuje. To mora biti resnemu človeku všeč — če tudi se z njim ne strinja.

Za kaj se gre? Za prenovitev vseh socialnih razmer v modernem smislu, v duhu demokratizma. Za nравno enakopravnost. Nujna posledica tega je, da pomenja kulturni boj, boj za svobodo vesti in prepričanja. Kulturni boj ne pomenja boja proti verstvu, kot čustvo, tudi ne proti konfesiji in ne proti cerkvi. Je pa ta boj proti obema zadnje imenovanima faktorjema, v kolikor omejuje ta svobodo posameznika in družbe. Verski moment je tu velikega pomena. Versko čustvo zlorablja naši kulturni nasprotniki v svoje namene. To je ravno bistvo klerikalizma. Je jasno tedaj, da se kulturni boj suče ravno okolo verskega uprašanja. Saj stremimo za tem, da preprečimo zlorabljanje verskega čustvovanja in da se odda že verstvu tisto mesto, ki mu gre; to pa še ni boj proti njemu. Če poznam zgodovino, kar ne morem razumeti, Abditusove trditve, ki se glasi:

„Verski kulturni boj je namreč samo vprašanje družabne moči“. Tako torej! Vsa reformacija na Češkem, Nemškem, pri nas na Slovenskem — vse samo vprašanje družabne moči. In nič idealističnega ne vidi v njem Abditus! Hus je šel kar iz samega dolgega časa na grmado, naši reformatorji — sam Bog vedi, kaj jih je privedlo do tega, da so začeli pisati v slovenskem jeziku... Ne oporekam Abditusu, ko pravi: „Ono (krščanstvo) nam je dalo prvo umetnost, pismeni jezik...“ Da, seveda! Toda ob tem se je bil boj, verski boj. Trubar, nam je dal pismeni jezik — toda Trubar je vendar bil boj s katolicizmom; to je bil ravno tako boj za svobodo vesti in prepričanja. To je bil verski, kulturni boj! Vem, da Abditus to ve, in otročje bi bilo to omeniti, če bi se ne šlo za nekaj važnejšega pri tem. Namreč za pojem krščanstva in katolicizma. In Abditus vidi lahko, da je s svojo nejasnostjo napeljal vodo na klerikalni mlin. Tako jim je všeč, gospodom okoli „Slovenca“, kot piše Abditus. Porabili so takoj njegov članek za udarec po naprednjakih. In prav so imeli. Bodimo jasni in odkriti. Povejmo vendar, da se gre proti sistemu, proti razmeram, ki jih povzroča katolicizem, oziroma njegov klerus. To pa še ne pomenja

boja proti krščanstvu, nauku Jezusovem. Najkonkretnейše je formuliran kulturni boj s težnjo po ločitvi cerkve in države. Posledica: odcerkvenjena šola. In zato se gre na prvem mestu. Če hočemo, da se spremene socialne razmere, spremeniti se mora najprej vzgoja v šoli.

Današnji način verskega pouka mora ven iz šole. S tem pa še ni izrečeno sovraštvo proti verstvu in proti cerkvi. Nikakor ne! Kdor količkaj pozna človeško življenje, mora pripoznati blagodejen vpliv verstva na človeka, seveda samo na takega, ki občuti potrebo po verstvu. Pri vernem človeku ob današnji šolski vzgoji temelji nramnost na verstvu in kolikor časa veruje, toliko časa se ne da nramnost ločiti od verstva. Nramnost temelji na verstvu. In v tem tiči ravno nevarnost za človeka. Kaj, če se zruši enkrat temelj, na katerem je zidana nramnost, ki je za življenje posameznika, rodbine, narod najvažnejše? Ali ni nevarnost tu, da se zruši z verstvom vred tudi nramnost? Vsakdanji slučaji kažejo, da je to žalibog le premnogokrat resnica. Je čisto perfidno dokazovati in trditi, da človek izgubi verstvo — v našem slučaju vero — ker hoče imeti svobodo v razbrzdanosti. To se „brezvercem“ od katoliške strani očita. Ne vem, če iz prepričanja, ampak ni resnice v tem očitaniu. Radi vse drugih vzrokov pride današnji človek ob versko prepričanje. Ne bom jih našteval, saj se je že toliko in tolikrat to omenjalo. Napredek ved na eni strani, racijonalistično poučevanje verstva v šoli na drugi strani, to so vzroki. In v tem slučaju je nramnost v nevarnosti! Zato pa je cilj moderne, svobodne šole, da privedi gojenca do nramnosti brez verskega pouka. Ker pa ne vzgaja samo šola, ampak predvsem tudi v to poklicana rodbina, ki je morda še verska, zato je treba tu versko čuvstvo porabiti v korist nramnosti. Proste duhovne vaje izven šole, če jih stariši žele — te bi v tem oziru šolsko vzgojo le podpirale. Proste duhovne vaje — pa nobenega pouka in spraševanja ter klasifikacije. Navajanje k nramnemu življenju, katerega opora bi v tej prvi dobi bil ravno verski vpliv okolice, bi se pa vršilo v šoli brez ozira na verstvo potom pripovedovanj lepih primerov in zgledov, tako, da bi gojenci nezavestno začeli čutiti kaj je dobro in lepo, kaj morajo delati, česa se morajo varovati. V tem prvem času bi se tudi pouk v drugih predmetih moral ravnati po tem, da ne bi bil v razporu z verskimi predstavami. V prvi dobi je to lahko, in se more zgoditi brez škode na rovaš vedi. Pozneje bi se začelo s poučevanjem brez ozira na verstvo. K konfliktim, ki bi nastajali v duši gojenca med vedo in verskimi predstavami, bi se šola zadržala čisto pasivno. Saj se ni potreba ničesar bati za gojenca, ker njena vzgoja je že od prvega dne stremila k utrjenju v nramnosti. In poleg tega bi se v tej dobi, na tej stopnji začela dajati zadostno nramnostna pravila. Razložiti bi bilo treba razvoj človeštva, vso ono dolgo pot, ki jo je prehodilo od grobega egoizma pa do današnje nramnosti. Pokazati kam, katerim idealom nasproti ima iti ljudstvo sedaj naprej. Ideali humanitete. Dosedaj bi vse poučevanje, vsa vzgoja bila le praktična. Navajati k nramnemu življenju. Na tretji stopnji bi se pa učila etika kot samostojni

predmet. — Tako si predstavlja pozitivist Dr. Fr. Krejči pouk in vzgojo v moderni šoli.

Zgled bi bil na prvi kot na tej drugi stopnji največjega pomena. Poleg tega bi smel in moral biti učitelj v tem nastajajočem konfliktu dober in odkrit svetovalec onemu, ki bi se obračal nanj s prošnjo za svet. To je pa mogoče le tedaj, če je učitelj sam svoboden, če sme izreči svoje mnenje in svoje priporočanje. In zopet daje le svobodna šola, rezultat izvojevanega kulturnega boja, garancije za to svobodo prepričanja in vesti. Takšna šola bi bila posledica brezkompromisne ločitve cerkve in države. Za Abditusa ima „ločitev cerkve od države zgolj kulturni pomen“. „Zgolj“! In kaj bi pomenjala ta ločitev? Svobodno šolo — ki bi pomenjala v razvoju človeštva velik korak naprej. Vzgajati ljudi k nramnosti ne na verskem temelju. To bi bila mogočna socijalna reforma. Verstvo bi prišlo kot sredstvo le tam vpoštev, kjer bi bila okolica še verna. Potem bi se ne bilo bati za človeka, če tudi bi izgubil vero in verski čut. Saj ima nramnost, nramna pravila, ki mu kažejo, kako naj uravna svoje življenje in kako naj uredi svoje razmerje do svoje okolice. Kdor je nramn, zadosti vsem zahtevam, ki se stavijo po pravici nanj. In zato je nramnost nad verstvom in pomeni v prihodnje več za ljudi kot verstvo. Kdor seve pa čuti potrebo po verstvu — prosto mu, nihče ga ne ovira in nihče ga ne bo preganjal radi njegovega verskega nazora, radi njegove vere. Eno edino se zahteva od takega človeka: nramnost. To bo zopet rezultat izvojevanega kulturnega boja, boja za svobodo prepričanja in vesti, boja, ki se ga pri nas na slovenskem tako branijo. Najbrž se ga zato vse brani, ker nimajo ničesar, kar bi branili: ne vesti in ne prepričanja. Pa pri nas ima kulturni boj še drug pomen, obsežnejša je njegova vsebina pri nas kot drugod. Pri nas mora kulturni boj odločiti, ali stopimo na cesto, ki so jo hodili možje, katerim se imamo zahvaliti, da sploh imamo kulturo, ali pa stopimo na pot onih, ki so prve ovirali. Ali na stran reformacije, ali na stran Hrena; ali s Prešernom ali s Pavškom; ali na stran Mahniča, ali na stran Aškerca? To je vprašanje! Odločiti se treba: aut, aut. Tretje poti ni. To je kulturni boj pri nas. Boj za Slovenstvo, za narodnost. Ali so tisti pravi možje slovenstva, ki so ovirali kulturni napredek, ali oni, ki so bili ovirani, oni ki so bili ovirani, oni prosvitlenci, freigeisti, svobodomisleci? Že v Masarykovi številki je todi Dr. Lah o tem obširneje govoril. O istem predmetu piše „Svobodna misel“. (Vera in narodnost.) Naj bi ne bile one besede zastoj pisane. Niso tam za parado, ampak plod so narodnostne ideje. Napredne politike naloga bi morala biti pripeljati saj ta sloj, ki ji je dostopen, do prepričanja — ne do fraze!! — da je narodnost več kot vera. Za to delati — to bi bil kulturni boj!

In, ali bi bilo to res takšno nasilje? Abditus namreč pravi: V zgolj kulturnih stvareh siliti ljudstvo v gotov nazor, pa je resnično nasilje“. Vse poučevanje v šoli, na javnih predavanjih, potom knjig in knjižic — vse to je bilo potem takem nasilje. Za kaj se gre pri vsem tem za družega kot za duševno kulturo? Da se pri tem v ljudstvo prinašajo nazori, ki

so različni od njegovih, to je jasno! Sploh pa pri tem boju ni mogoče govoriti o nobenem nasilju. Svobodo in ne nasilje pomenja izvojevan kulturni boj! Obojestransko svobodo; za tiste, ki verujejo, ki čutijo potrebo verstva, kot za tiste, ki ne čutijo več te potrebe, ker imajo še nekaj družega kar jim verstvo nadomešča in sicer nekaj popolnejšega. Dokler se pa ne izvojuje ta boj, toliko časa se pa lahko govori o nasilju. Ker nasilje je, da si indirektno siljen ostati v cerkvi kljub temu, da ne veruješ več nanjo. In vsej tej hinavščini bo konec, ko bo došlo k ločitvi cerkve od države. Pomenjalo bo pa to tudi za cerkev mnogo: očiščena bo od onih navideznih katolikov, ki so prisiljeni ostati v matrikah. Izginilo bo matrično katoličanstvo. Ene velike nevarnosti bo cerkev oproščena in to bo pripisati izvojevanemu kulturnemu boju. Še ena stvar bo oblačena takrat, ko zmaga napredna misel v kulturnem boju: verska nestrpnost na eni kot na drugi strani. Tudi na napredni strani je mnogo verske nestrpnosti; nismo je mi sami zakrivali — reakcija je to na fanatizem naših katolikov. Če bo izvojevan kulturni boj — ublaženo bo in odstranjeno iz družbe to človeka tako nevredno nasprotstvo.

Za vsem tem stremi kulturni boj! Za istim „Svobodna Misel“. Če je drugod delovanje „Svob. Misli“ le protikatoliško in нравno, je pri nas njena naloga: navajati ljudi k razumevanju narodnostnega vprašanja, zato treba privedi ljudi do verske tolerance, a obenem pokazati, koliko in za kaj se ima naša narodna kultura zahvaliti katolicizmu. To je naloga in cilj naše slovenske „Svobodne misli“. Podpirajte jo in videli boste njeno delo. Abditus je po Aškercu napravil poklon, ko ga smatra vrednega, da bi mu prepustil „Svobodno misel“. Da! Aškerc je razumel takrat v devedesetih letih položaj — poleg njega ga ni umel nihče, ostal je sam, in zato smo tam, da piše „Slovenec“ oholo, da le katoliško je slovensko!

Vemo, ne bo opore v naših „realnih“ ljudeh v domovini, toda mladina bo stopala sama. Prihodnjost bo pa pokazala, kaj je slovensko.

1. H. Z.:

III. UMETNIŠKA RAZSTAVA V PAVILJONU R. JAKOPIČA. SPOMLADANSKA RAZSTAVA.

Glavni vtis tretje, spomladanske razstave je bil zelo isti, kakor na prvi razstavi: krajinske slike z znaki umetniškega prepričanja njihovih mojstrov. Jakopič, Grohar, Jama, Strnen, Žmitek — kdor je zasledoval njih delovanje po razstavah, bi bil že neprijetno prenesečen, ako bi se naenkrat pokazali v drugi obleki. Osnovni značaj jim je nepremičen, le oblika se spopolnjuje; morebiti je še ta razložek, da se semtertam eden skuja in ne razstavi; in brž posedejo prazno mesto brezpomembna imena. Spomladanska razstava imenovana tako po času, ne po

vsebini je imela svojo zanimivost. Videti je bilo, da je prevladoval Žmitek po številkah in po stenah. Razstavil je kolektivno in zahteval s tem splošne sodbe in ocene. Poleg Žmitka so obračale nase pozornost dela gostinje Nedežde Petrovičeve.

Grohar je razstavil par bajnih pokrajin iz naše Gorenjske. Lepo je slediti Groharju, kadar razklada ono duhovno vsebino naše dežele, ki jo občutimo, prepeljavši se čez Alpe iz sito-zelenih, lenih, položnih, koroskih štajerskih ali tirolskih planin v zračno Gorenjsko, Če pade jutranja megla na njene travnike, njive, polja, na bele zidove in stolpe posejanih cerkvic, spremeni vse v svilena hrepenenja, v mehke misli, v deviško dušo; če razlije solnce svojo luč po njej, je vsa en sam vrisk veselega srca, če jo pokrije večer, zadrhtati vsa v opojnem razkošju. — In Grohar vstvarja mojstrsko to poezijo na platno; in kadar pošlje sejavca na zorno polje, v dehteči razor, združi ga z zrakom, zemljo v eno celoto, eno pesem. — V zadnjem času postajajo njegova dela snovnejša kakor so bila, a izgubila niso kljub temu ničesar na sili v barvah in v mehki; napredek v popolnosti.

Podati nešteto krat mrtev predmet, vplivati ž njim vsakokrat na drug način, pokazati ga vedno z drugim licem, z drugo vsebino — to se je posrečilo Jakopiču. Križarska cerkev, bolj njena kupola, sama na sebi skromnost, v dnevni svetlobi z izrazom meščana iz mirnih, zadovoljnih časov v ponošeni, rjavkasti suknji, se je tako omilila mojstru, da jo je vzel v svojo oskrbo in nam jo podaja v pravljичnem oblačilu. Večer dihanje ob njej in vsa njena površina zardi v tisočih barvah, izrazujočih čisto koprnjenje; solnce ji je zlata kopelj, svetle in blesteče so takrat njene stene; v objemu meglenega jutra se pretvori v eterično bitje; in sneg ji nadene deviško polt. — Serija „Pogled na križarsko cerkev“ ni bila le barvni problem, študiran za nerazumevanje splošnega občinstva — preveč resen je Jakopič, da bi se ukvarjal stakimi stvarimi. V čutnem razkošju je stvaril to serijo s svojim silnim pojmovanjem barve in harmonije. Verujemo Jakopiču, kakor otroci v pravljico, kadar nam slika naravo, ki ji je vdihnil dušo in vsebino, kadar nas vpeljava v svoje daljne barvne svetove, če nam naslika „Ikono“ in nas zaprede s koloritom v mističnost, ali če zastrmimo v medlo luč večerne svetilke; popusti pa vera, kakor hitro stopi v ospredje slikarjeva kapricioznost. Mislimo na veliki damski portret „V Mraku“. Ni razdalje, ki bi ublažila in strmila vse rumene, oražne in druge lisi po krilu z rožno-vijoličastim mrakom in brez te potrebne razdalje se dražijo preveč očesni živci. V splošnem Jakopičeva dela niso da bi se obežala na prvo bližnjo steno; izbrana okolica še-le more pokazati njih odličnost.

Jama ni bil to pot na svojem običajnem višku. Doslej smo bili nagrajeni vedno pri skromnem motivu z virtuosno obdelavo. Pri „Mostu“ in par drugih slikah pa topot tega nismo našli. Jamove krajine napravljajo vtis narave na človeka, ki gre v nedeljo praznično oblečen med zvonjenjem zvonov k maši ali kamorsižebodi; njegove misli so nedeljske in vse okoli njega je tako: čisto, umito, pograbljeno, mirno, dehteče. Take približno so tudi Jamove krajine. Nehote si predstavljamo njegovo delo v dobro stoječi, ne-

oporečni obleki, v pozi človeka, ki je rad občudovan radi svoje elegance in umerjene, preračunjene govornice ter si je svest svojega nastopa. Jamovemu delu ta poza kaj dobro pristaja.

Znano je, kako različno se ocenjuje Žmitek — najhujši mu naravnost odrekajo umetniško zmožnost. Pa Žmitek je trdoglav in se ne da kar tako ugnati; ima svojo resnico in ž njo se bojuje. Sedaj je razstavil kolektivno in marsikaj se je pojasnilo. Kolektivne razstave so ponavadi opasna stvar. Rado se zgodi, da se pri takem oficijalnem nastopu poizgube in preminejo vse one malenkosti, ki so posamič blestele in se predstavljale kot predhodniki nečesa, kar nam je zapovedovalo občudovanje. Švicarja Rüdihlija dela n. pr. premotijo v malih reprodukcijah s svojim žgavim koloritom splošno večino. Gorje pa onemu, ki ga zanese usoda v kolektivno razstavo originalov! Bežal bo pred banalnimi, kričavimi, po efektu grabnimi barvami kakor pred Erinijami. — Žmitek je bil prisiljen stopiti na plan in pokazati višino in vsebino svoje umetnosti. Delokrog njegov je obširen. Kreda, svinčnik, vodene, oljnate barve, v vsem se poskuša. Delaven in radoveden brska in išče neumorno in kar mu pride pod roko, obdela na papirju ali platnu; vedno vemo kje je hodil in kje je bil. Gre v kopališče in nam prinese celo vrsto pogledov od tam; pelje se v Benetke in o Benetke, koga še niste premotile, ki umi sukat čopič! Krene na Sv. Jošt in izvemo da je bil z družino; na študije hodi z učenci; raziskuje domačo umetnost in natanko izvemo, kako interesantno siromašna so njena skrivališča. Kadar nam Žmitek pripoveduje o takih stvareh, ga radi poslušamo; če nam je vse to znano, se nam povrnejo spomini, ako ne, sledimo rado vedno spretnemu pripovedovalcu; zanima nas mnogokrat njegovo prizadevanje, pripovedovati v originalnem stilu. Hudo pa je, če ga primejo muhe in nam prične razodevati notranje skrivnosti. Z votlim glasom pripoveduje n. pr. o čudnih nasladah krvnika: podzemna ječa, napolnjena z megleno lučjo, na sredi tnala in na tnali s strjeno krvjo oškropljeni, ravnotaka brušena sekira in na sekiro rozkoračeno oprt, buli krvnik v izvršeno delo in se naslaja, in na eni strani leži odrezana glava s strašnim belinami očij in na drugi začetek odsekanega trupa s prerezanimi žilami in zelena kača se vije in sika proti grozovitežu; in medla luč obseva zeleni jopič nasilnika, ves posejan z mrtvaškimi glavami in vijolične, tesno se oklepajoče hlače — in vse skupaj v prešernem, na vse strani se zvijajočem, ogromnem baročnem okvirju. Strašna je povest, pa ni šla do srca; tudi potem ne, ko smo si si najmarljivejše ogledati tehnično stran, kako je nanešena glava, kako stopi in razkraja luč predmetnost in podobne reči Žmitkovega iskanja in znanja. Vse priznanje temu, a slika sama na sebi nas je pustila hladne, kljub prizadevanju za nasprotno. Delo v „Gaju“, škica za „Čuvaja“ iz prve razstave je bila istotako neprebavljiva. Z deli te vrste se nam Žmitek ne bo priljubil. Karakteristično za vsa ona dela, ki so izvedena več ali manj v zaprti delavnici pa je, da so pregrnjena z sivo-vijolično tančico, razblinjajočo kontraste, jemajočo snovnost in vsebino in s tem tudi vse zanimanje za sliko. — Pohvalno pa moramo omeniti predvsem dvojce del, zavzemajočih

odlično mesto na razstavi: „Mrak“, deklica v mirni, prijetni polsvetlobi in lepo harmonično tihožitje „Ribič“. Posebnost so tudi njegovi akvareli; priprosti, krepko in surovo podani, v svetlih, zdravih barvah so v markantnem nasprotju z mehkužnostjo v oljnatih barvah. Odklanjati a priori Žmitkovo umetniško zmožnost je krivično; treba je odkazati mesto dobremu in mesto slabemu; s tem dobimo pregled in Žmitek pravično besedo.

Druga zanimivost razstave so bila dela Srbkinje Nadežde Petrovičeve, predvsem radi tega, ker smo v Ljubljani imeli prvič priliko dobiti vpogled v poslednji pojav modernega slikarstva: v strujo primitivistov. Vpeljati moramo z Nadeždo nov izraz iz umetniške terminologije; treba je, ker je stvar pedagogičnega pomena. Izrazi renesansa, barok, rokoko, klasicizem, romantizem, impresijonizem nam trenutno zberejo in povdarijo glavni značaj, ki jih karakterizuje. Umetnost je večno ista v jedru, le oblači se z duhom časa različno. Mrzlična vihravost moderne kulture je rodila v umetnosti revolucionarni impresijonizem, divjajoč svojo zmagonosno pot. Ko se je usopel in počel stopati razumneje in so ga dohiteli zastajalci, nezmožni vzdržati mu v vihri, pomenili so se resno v ciljih in složno nadaljeval pot. Vihravi je pridobil na ugledu in uvaževanju. Pa zgledi vlečejo — zvihrali so manj močni kakor on — od luči opojena barva. Ker so pa hoteli senzacije, so si priborili mesto v zgodovini le kot časovni uporniki. Razume se, da se je to zgodilo na Francoskem. Na razstavi smo imeli enega teh upornikov, Nadeždo. V njenih delih se je določno izraževal naklon k primitivizmu. Kaj se to pravi? To je popolnoma priprosto stremljenje, oživeti se v ulogo prirodnega talenta, ki ni nikdar videl nikake akademije, šole, ki sam iz lastnega nagona začrtava linije, sklada barve, kakor mu ukazuje duša. Pa stvar je težka, ogromno težka in z morebitnimi izjemami nedosegljiva. Gre se za to, kako je mogoče risarsko in slikarsko popolnoma izobraženemu človeku vse naučeno ovreči in postati priroden talent. Najenostavnejši pomoček je rafiniranost, a s tem pa se stvar oceni sama: najrafiniranejša rafiniranost in priprosto, naturno lepo čuteča duša — med njima je nepremostljiv prepad. Nadeždi se je predvsem na par pokrajinah (Pred nevihto, Vaška ulica, Jelešničko hribovje itd.) posrečilo vzbuditi čut priproste linije, nenegovane barve, prirodne naivnosti. Posrečilo se ji je to, ker je kot normalno vstvarjajoča umetnica zelo zmožna (Zamorec, Drvar). Ima ukus in lastno sodbo. Prepričani smo pa, da bi s svojimi, sicer zelo temperamentnimi akti ne hotela krasiti niti lastnega bivališča. Najboljst deli sta bili pač „Pokopališče“ in „Ladje na Savi“. Radovedni smo zelo, kako bi bilo svidenje z Nadeždo Petrovičevo po letih.

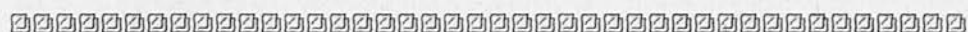
Vavpotič je razstavil zanimivo, le premrzlo „Idrijo“.

Ivan Zajc je imel poleg šablonske „Kranice“ par vaz in kopico malih, na sebi samih zanimivih osnutkov; kako bi izgledali izdelani v velikem, ne vemo.

Brez naslednjih del bi razstava ne izgubila niti mrvice na vrednosti. Od Henrike Šantlove poznamo boljša dela; Saša Šantel je risar, ki rad pokvari svoja dela s tem, da jih prebarva (Na hodniku, Berač). Klemenčič

Fran je zbral iz ljubljanskih izložnih oken znana nam dela. Napravljajo na prvi hip vtis sigurnega, flot vstvarjanja. a postanejo hitro enolična; dobimo občutek, da gre le do tiste meje njegova zmožnost in niti stopinje naprej. In to je premalo. Toliko privatno hvalisani Magolič Srečko st. je razstavil slabo opazovani „Nokturno“ in Magolič ml. tri posladkana, brezčutna dela. Mysz Karel in Venceslav Smerekar sta pa naravnost neprijetno vplivala s svojo neukusnostjo.

Dobro bi bilo, da preneha vsiljevanje mladih negodnežev med odrasle; na škodo je to njim samim, ker jih boljše stvari popolnoma uničijo. Spravijo naj se skupaj in razstavijo naj v njim primernem krogu; marsikdo bo prišel tam do veljave, dočim je tako čisto onemogočen.

JANKO MAČKOVŠEK:

OBRAMBNI MUZEJ V LJUBLJANI.¹

Zdi se mi, da je slovenska natura precej luksurijozna. Le pomislimo: kako pridno razkopujemo rimska grobišča pa tam do turških vojsk iščemo svoje slave.

Pozabljamo na sedanjost.

K gospodarju, ki ne ve mejâ svojega posestva, nimamo dosti spoštovanja. In k onemu, ki se ne zanima zanjo, še manj. — Mi smo se pričeli vsaj zanimati.

Značilno je, da so v Gothi na Nemškem pri J. Perthesu izšle narodnostne mape slovenskega ozemlja.² Imamo pred seboj one z nemštvo in prepojene pokrajine, o katerih govorimo, da so slovenske. In celo prepričani smo. Tujec pa dela in nam izpodkopuje tla, kjer mislimo, da smo varni. Jednotnega obrambnega načrta nimamo. Na narodnostni karti Kranjske in Primorske (dr. Wutte) je s številom zaznamovan vsak Nemec; mi o naših rojaki na meji ne vemo ničesar, kaj šele o onih na ponemčenem ozemlju³ Gornje Štajerskem. Na meji padajo kraji, vasi in občine.

V kratkem izide karta, kjer bodo poleg Nemcev zaznamovani tudi prekmurski Slovenci. Navadno nimamo pojma o važnosti izgubljenih točk.

¹ Otvarjamo o tej važni stvari anketo. In to radi tega, ker vemo, da je uspešno delo možno le na dobri znanstveni podlagi.

² 1. Deutsche und Windische in Südösterreich (Prof. Langhaus), Deutsche Erde, 1993.

2. Koroška (dr. Wutte), Deutsche Erde in Corinthia, 1906.

3. Štajerska (dr. Pfaundler), Deutsche Erde, 1907.

4. Kranjska (dr. Wutte), Deutsche Erde, 1909.

5. Primorska (dr. Wutte), Deutsche Erde, 1909.

³ Navadno se imenuje Gornja in Srednja Štajerska ter nemška Koroška nemško ozemlje. Ne zdi se mi to pravilno iz dveh ozirov. Prvič je ta zemlja penemčena in jo moramo že iz resnicoljubnosti imenovati ponemčeno. Drugič pa leži v novem nazivu več sile, več ofenzive. Kar je bilo mojega, hočem nazaj. Ako sem apatičen v tem oziru, nisem vreden žiljenja. Mi pa hočemo živeti.

Čujejo se bolestni vzkliki, pa gredo mimo nas, kakor oblak ob lepem dnevu . . .

In zato sem vedno slabe volje, kadar vidim polno nadstropje rimskih loncev in svetilk z mapami, ki nosijo grobišča, sedanjost pa mora čakati še polna desetletja, da bo vredna zgodovinskih muzejev; najnovejših svojih grobov ne poznamo . . .

Pangermanizem je pri nas zbog samih fraz le še ptičje strašilo. No, čudnega ni nič, če smo prišli do tega in nam preti nevarnost, da utonemo v frazi. Iz same besede človek nima veliko.

Odveč bi bilo naštevati knjige, ki hočejo znanstveno utemeljiti nadvlado germanstva: od Chamberlaina, Mommsena, pa do Reinerja, ki čisto resno svetuje nemški vladi, naj napravi kratek proces s Slovani in postavi paragraf: Verbot der Kinderzeugung¹; Viljemov „Weltimperium“ in pa izrek, da je povsod nemška zemlja, kamor je le stopila nemška noga; od Bismarcka pa do Doberniga in Egra, ki se pollaščajo Trsta in si hočejo „ohraniti prosto pot do morja“.

Ne čutimo, ali pa nočemo čutiti one strašne sile. — Pred kratkim je bilo rajhovsko časopisje razburjeno radi anatolske železnice. Terain je tak, da se mora približati obrežju severno od otoka Cypa. In takoj se je klicalo: to je strašna strateška napaka; angleško brodovje lahko razdere tir, kadar hoče. Na Malo Azijo mislijo, pa bi na nas ne! Perzijski zaliv, Solun in Trst so one točke, kjer hoče biti Nemec gospodar.

„Deutsche Erde, Zeitschrift für Deutschkunde, Beiträge zur Kenntnis deutschen Volkstums allerorten und allerzeiten“ je najlepša nemška revija.² In v zadnjih letih se za nobeno ozemlje tako ne zanima, kakor za naše, nobena druga pokrajina ni tako dobro preštudirana.

Nemški načrti in mape, ki prorokujejo, kakšno obliko bo imela Nemčija leta 1950 (mi smo seveda v malhi); kako bo postala Evropa zanje premajhna; kako naj postane iz Azije in Evrope „Evrazija“, posest Nemcev; vse to so značilni momenti pri študiranju pangermanizma.

Če bomo imeli to literaturo pred seboj, bomo izpoznali, kako važna točka je v tem boju slovenska zemlja; njena obramba pa najlepši list slovenske zgodovine.

In treba nam je takega muzeja. — V Poznanju imajo napadujoči Nemci nekako visoko šolo naselbinske komisije, mi, ki smo v obrambi, nimamo ničesar. V licealni knjižnici ljubljanski sem iskal najprimitivnejših knjig, iz katerih se izpozna upadanje oziroma naraščanje narodnostij v posameznih krajih (namreč „Leksikone občin“ iz leta 1900 in „Specijalne repertorije krajev“ iz let 1890 in 1890), pa jih imajo le za vojvodino Kranjsko.

¹ Pangermanisches Deutschland, str. 153.

² Oficijelni organ „Der Zentralkommission für wissenschaftliche Landeskunde in Deutschland“, ki dobiva vsakoletno podporo 500 M od pruskega „Kultusministerija“.

Potem seveda ni čudno, če pridemo do takih rezultatov:

Nemška naselbinska komisija je do letos tekom 24 letnega obstanka izdala 350 milijonov mark, za katere se je nakupilo 395.829 ha ozemlja. Pripomniti moram, da je prišlo iz poljskih rok le 30% te zemlje.

Mi pa smo izgubili od leta 1857 brez potrošenih milijonov samo med Kostanjami pri Beljaku in Djekšami nad Velikovcem na nemško celino 294.000 ha.

* * *

Potrebujemo več znanstvene podlage pri naši obrambi in zdi se mi, da bi obrambni muzej najlažje in najboljše rešil tako nalogo.

1. Literatura pangermanizma bi bila zbrana in s tem dana priložnost vsakemu, ki se za sedanjost in bodočnost zanima, da jo prouči. Sem spadajo splošnejši članki in notice nemških časopisov. Iz njih se spozna, kako sistematično dela nemška žurnalistika. Češki narodni svet „Národní Rada“ ima zbranega dosti materiala, tudi kar se Slovencev tiče. In češki obrambni delavci imajo jasnejše predstave o slovenskem in jugoslovanskem problemu sploh, kakor Slovenci. Naznačen naj bi bil tudi boj drugih narodov.

2. Boj Slovencev. Delo „Südmarke“ in „Schulvereina“ znazorujemo po diagramih in mapah. Naša obramba, naše izgube, naše napredovanje. Zbrani kulturni škandali in nasilja Nemcev itd. itd. — Bil bi naj ta oddelek sploh verna slika naših bitk in bojov. — Bilo bi to velikega vzgojevalnega pomena in še v drugem oziru važno.

3. Če bomo namreč konstatirali, da nazadujemo, bo prišlo vprašanje zakaj, samoobsebi. Tu bi ravno tak muzej pomagal k splošnemu spoznanju naših slabih strani in napak in v tem je vendar že napredek. Pridružil naj bi se muzeju tretji del, ki naj bi bil podlaga vsi naši obrambi. Diagrami, tabele in mape o použitem alkoholu, o gospodarski povzdigi, upadku ter izseljevanju, o plodnosti in umrtju itd. itd. v kombinaciji spadajo vendar v sedanjost in ne, da bi šele po petdesetih letih delali in komponirali komponente, kako in v koliko smo nazadovali.

Boj proti vsem izrastkom bo postal lažji. In mislim, da si ne bomo hoteli pritisniti na čelo odtisk ogledala, ki ga drži redaktor „Kulture Polske“ Swientowski v zadnji številki poljski družbi, rekoč: „... in tako brez konca jara gospoda obsoja, se čudi, kriči nad malenkostmi in zopet brez smisla molči, kadar nastopijo velike stvari. Mi, bralci poslednjih francoskih romanov, oponašalci angleške mode, občudovalci najnovejših kosov secesionistične muze — ne poznamo abecede kulture. In kadar nam nekdo predstavi grozne številke, koliko popije ljudstvo žganja, konsumira sladkorja in knjig, koliko ljudi nam odhaja v tujino, koliko jih umira za jetiko in ubojstvi, zdehamo v slabi volji in zabavljamo: ah te cifre!“

* * *

začne v prihodnje nov letnik z Novim letom. — Kot III. zvezek „Znanstvene knjižnice“ izide prevod Niederlejeve knjige: Slovanský svět. „Almanah“ za leto 1910/11 izide pred zaključkom šolskega leta. — Za klub narodno-radikalnih starejšin je poročal tov. Ribnikar. Pri debati so se znova pozvali naši starejšine, da ustanove enotno kulturno nepolitično organizacijo, ki bi stala v tesni zvezi z dijaštvom. Govorilo se je dalje o počitniških sestankih in preosnovi upravnega odbora „Simon Gregorčičeve knjižnice in čitalnice“, nakar je bila važna seja zaključena.

„Adrija“ si je izvolila za letni tečaj sledeči odbor: Fux Riko, cand. iur., predsednik; Boecio Lenard, cand. iur., podpredsednik; Legat Ivan, stud. iur., tajnik; Gnus Kazimir, stud. iur., blagajnik; Ražem Joahim, stud. iur., knjižničar; Leskovšek Drago, stud. tech., gospodar; Arselin Avgust, stud. iur., časnikar; Zelenko Franc, stud. tech., Barle Vid, stud. comm., namestnika; Weixl Bruno, cand. med., Mačkovšek Janko, cand. tech., preglednika.

Adrija. Društveno življenje je bilo v letnem tečaju proti pričakovanju jako živahno in plodonosno. Odbor in tudi vsi odseki so popolnoma izpolnili svojo nalogo.

Največja zasluga gre gotovo „Manjšinskemu odseku“. To je tisti odsek, ki je pred leti dal inicijativo za velikanski preobrat v naši šolski družbi.

In sedaj je šel za korak dalje. — Po njegovem načrtu se vrši v Ljubljani v počitnicah za časa velike C. in M. skupščine dvodnevní manjšinski seminarij, na katerem se bo referiralo o ljudskem štetju, o priseljevanju in izseljevanju, o narodnem šolstvu, o gospodarski povzdigi i. t. d. i. t. d.

Poleg tega je v odseku predaval Čeh g. red. Hejret: „Germanizem in Drang nach Süden“. Predavatelj nam je jasno pokazal, kako krasen narodno-obrambni material imajo zbran Čehi, kako se zanimajo za vsako najmanjše gibanje v politiki naših nasprotnikov za njih težnje in načrte — kar je privedlo nekatere tovariše do tega, da bi se ustanovil pri nas v Ljubljani „Obrambni muzej“, ki naj bi bil za vsakega jasna slika nasprotnikovega nasilja proti nam. Načrt za „Obrambni muzej“ naj izdela v počitnicah „Prosveta“. Predaval je o tem tov. Mačkovšek.

Načelnik odseka tov. Brunčko je predaval: „O manjšinskem šolstvu“ in tov. Mačkovšek „O kočevskem otoku“.

V debati Mačkovškovega predavanja se je razvil temeljit načrt počitniškega delovanja „Dol. podruž. Prosvete“.

V „Izobraževalnem klubu“ je predaval tov. Mačkovšek „O pomenu železne industrije“.

Dr. Prijatelj, ki se je slučajno mudil v Pragi, je predaval „O slovenski zgodovini 60 let in slovenskem dijaštvu“. Pri njegovem krasnem predavanju sta bila navzoča tudi ruski univ. profesor Francev iz Varšave in dr. Kidrič.

V „Srednješolskem odseku“ je referiral tov. Fux „O srednješolcu in naši struji“.

V „Programatičnem odseku“ je predaval tov. Krivic o „Kulturnem boju na Slovenskem“; tov. I. M. Čok: Gospodarsko vprašanje; tov. R. Krivic: Temeljne točke našega programa (verstvo, filozofija, veda). Objasneval je, na čem mora temeljiti narodno-radikalna struja kot kulturna struja. Tov. Sl. Weixl: Nekaj misli o nar. radikalizmu.

5. t. m. je priredila „Adrija“ v proslavo 60 letnice prof. Masaryka „u Vejevodu“ slavnostni večer. Večera so se udeležili v polnem številu naši tovariši, g. „Ilirijani“ in mnogo Čehov. Predavali so dr. Lah: „Masaryk in narodnostna filozofija“; dr. Vošnjak „Masaryk kot sociolog in Slovan“ in in tov. Krivic: „Življenski nazori prof. Masaryka“.

Dr. Rostoharjevo predavanje: „Masaryk noetik“ je žalibog odpadlo, ker je moral oditi g. doktor v domovino.

Društvo je priredilo skupen izlet v Manesovo razstavo slik, kjer je tov. Zorman pojasnjeval in ocenjeval razstavljene slike umrlega češkega slikarja Slavička.

„Tabor“ si je izvolil za letni tečaj sledeči odbor: cand. tehn. Fischer Fran, predsednik; cand. iur. Anton Potočnik, podpredsednik; stud. med. Stanko de Gleria, tajnik; cand. phil. Karol Kranjc, knjižničar; stud. jur. Zvonko Pernat, blagajnik; cand. iur. Oton Canjko, gospodar; cand. iur. Štefan Dobnik, stud. iur. Jakob Božič, namestnika; cand. iur. Miško Jevšek, cand. iur. Ludovik Zagoričnik, cand. iur. Fran Prislan, pregledniki.

Tekom zimskega tečaja so bili promovirani sledeči starejšine za doktorje prava: tt. Ivan Hojnik, Janko Senekovič, Avgust Munda in Vinko Pfeifer. Čestitamo.

Izobraževalno delo v „Taboru“. Na zadnjem čajevem večeru zimskega tečaja je predaval tov. tehn. Fran Fischer o modernem zrakoplovstvu. V poletnem tečaju namerava društvo prirediti več podučnih izletov v graško okolico. Na zadnjem občnem zboru smo pozvali tovariše, da bi hodili predavat v delavsko društvo „Domovino“ in tako gojili ljudsko izobraževalno delo med graškimi Slovenci. V „Sokolu“ in v „Domovini“ čaka vsakega Taborjana hvaležnega dela dovolj. Tako nameravajo prirejati graške podružnice Ciril in Metoda skupno z akademičnimi in izvenakademičnimi društvi poleti skupne iztete ob nedeljah v bližnjo okolico. Na teh izletih bi se naj vršila kratka predavanja in razvijala neprisiljena zabava, da pride naše dijaštvo v dotiko s slovenskim graškim ljudstvom, v katerem je narodna zavest in zavest celokupnosti v zadnjem času pokazala lep napredek. Sklenilo se je tudi, da bo pošiljal „Tabor“ časopise, ki leže mrtvo na kupih, med graške Slovence, tako tudi med Slovence v najbližji okolici. Tem potom bi dosegli, da se ljudstvu ali narodno zavest ohrani, ali se mu pa vzbudi na novo.

Odbor „Slovenije“ za letni tečaj 1910 je takole sestavljen: predsednik: t. med. Mirko Černič; podpredsednik: t. jur. Ivan Sajovic; tajnik: t. jur. Fran St. Albrecht; blagajnik: t. jur. Juri Štempihar; knjižničar: t. jur. Fran Virant; arhivar: t. jur. Miha Kambič; gospodar: t. jur. Josip Cepuder; namestnika: t. med. St. Ruprecht; t. med. Fr. Vidmar; pregledniki: t. jur. Jos. Grum; t. med. Fr. Rajšp; t. vet. Fr. Ks. Zavernik.

Slovenija. — Elaborati iz za zimskega semestra — uspeh programatičnega odseka — se predavajo in potem razpravljajo vsako sredo v društvu. Ko bodo končana, se snide izredni tkzv. programatični občni zbor, ki bo iz njih uredil in sestavil samostojne predloge Slovenije k izpopolnitvi narodno-radikalnega programa. Dosedaj so predavali: Tov. vet. Fr. Ks. Zavernik: „Naš narodno-radikalni program“, kot uvodno predavanje; t. jur. Filip Uratnik: „Versko vprašanje“, in t. jur. Fr. Virant: „Narodno vprašanje“.

V izobraževalnem odseku je predaval tov. med. Rajšp o znanem izletu dunajskih visokošolcev (v marcu) v Dalmacijo.

Starejšine „Slovenije“ so nadalje postali sledeči gospodje: dr. Janko Olip, odv. kandidat, Dunaj; dr. Valentin Štempihar, odvetnik v Kranju; dr. Karel Triller, odvetnik v Ljubljani.

Promoviral je starešina Slovenije doktorjem prava: tov. Janko Olip, odvetniški kandidat na Dunaju. — Mlademu doktorju naša iskrena čestitka.

„Dolenjska podružnica Prosvete“ je revidirala v velikih počitnicah svoje knjižnice s posebnimi polami, ki jih je sestavil odbor. Dobila je odgovor od vseh, razen iz Kočevja in Velike Loke.

Podam tu kratko statistiko, ki naj svedoči o delovanju njenih knjižnic.

Knjižnica v Velikih Laščah, ki obstoja od 25. IX. 1909., ima 183 knjig. Od teh jih ni bilo prebranih 63. Med neprebranimi so knjige „Mojorjeve družbe“, Zborniki in kar je znanstvenih del.

Knjižnica ima 50 čitateljev od teh dve tretjini kmeškega stanu. Na čitatelja je prišlo največ 33 knjig, povprečno pa 7.

Knjižnična blagajna je v povoljnem stanju. Gotovine je 44 K 37 h. Od te je odmenjeno 32 K za omaro.

Omeniti moram tudi, da se je nabavil ves Jurčič in še šest drugih knjig.

Knjižnica v Gradcu, ki obstoja od 10. X. 1909. šteje 130 knjig. Neprebranih je 48.

Soditi ne moremo, kakšne knjige se sploh ne bero, ker obstoja knjižnica le malo časa in niso mogle priti še vse na vrsto.

Čitateljev je 32 in sicer iz Gradca 25, iz Kloštra (12 hiš) 4, iz Grma 1, Podzemlja 1 in iz Krasinca 1. Večina je kmeškega stanu.

Blagajna ima gotovine 160 K (t. j. dne 6. I. 1910). — Po 2 vin. se še namreč nista jemala do sedaj od knjige in tudi večja reklama se ni mogla vzdigniti po bližnjih vaseh v tem kratkem času.

Knjižnica v Dobljčih, ki so jo ustanovili pred dvema leti novomeški abiturijentje obsega 117 knjig. Prebrane so večinoma vse razven: Kostanjevca, Jurčiča: XI. zv., „Slava Prešernu“, „Pred nevihto“, Kosmakovi zbrani spisi, Preisoya „Mladost“, S. Čech „Jestřab contra Hrdlička“ in poezije sploh (!)

Čitateljev je 26, največ mladeničev kmečkega stanu, starejši sploh ne čitajo.

Omeniti je treba, da knjižničar sam deli knjige med bralce v sistematičnem redu in da si jih ne izbirajo bralci sami.

Dohodkov ima knjižnica 1 K 40 v., izdatkov nič.

Knjižnica v Loškem potoku ima 93 knjig. — Čitateljev je 23, kakih 8 izobražencev, ostali so kmečki fantje največ okoli 20 let. Blagajna ima gotovine 234 K.

Knjižnica v Rodinah šteje 89 knjig. Prebrane so vse. — Čitateljev je 38, od 16—40 let. Na čitatelja pride poprečno 5 knjig. Dohodkov ima knjižnica 3 K, izdatkov nič. O knjižnicah v Kočevju in Veliki Loki poročam pozneje, ko dobimo od tam natančne podatke.

Knjižnice bi lahko uspevale bolje kakor uspevajo. Poglavitna stvar, da knjižnica dobro uspeva, je dober knjižničar. Od tega odvisi vse. — To mora biti mož, ki pozna natančno ondotne ljudi, vse njihove potrebe in zmožnosti, da jim ve svetovati, kaj naj čitajo in da jim po potrebi tudi stvar razloži.

Priznam, da je to ena najtežjih stvari, dobiti takega knjižničarja v malih obmejnih krajih, a če tega ni, postane kmalu cela uprava jetična in dobre knjige plesnijo v omarah.

Druga stvar so knjige. — Ljudje čitajo najrajši Jurčiča, Trdino, Sienkiewicza, Senoo, Jiráskaa in knjige, ki so pisane v popolnoma poljudnem tonu. Novejše knjige ne bo nihče prečital do konca — izjem je le malo, — čemur se ni čuditi. Ljudstvo ni še toliko zrelo, da bi se lahko poglobilo s svojimi mislimi v tako čtivo in da bi sledilo bujni pisateljevi domišljiji, pa naj bo še tako krasna povest ljudi, ki so se rodili in umirali na klancu in naj bo še tako pristno kmečko opisan Aleš iz Razora.

Ljudje tudi ne čitajo znanstvenih del. — Kmet pač ne bo analiziral coklastih stavkov in iskal z očali vsebine v njih. Spišejo naj se v resnici poljudne znanstvene knjige, v takem tonu kot je n. pr. Erjavec, in tudi naš kmet bo segel z veseljem po njih.

Brezpotrebne v knjižnicah so Mohorjeve knjige; ima jih vsak doma in če ne, jih dobi pri sosedu, ali v farovžu.

Čudno je pa, da se ponekod pesmi sploh ne čitajo. Iz Dobljč se nam n. pr. svetuje, naj pobereмо vse poezije iz knjižnice, nihče da jih ne čita. Kaj je morda narava teh ljudi taka? Jaz dvomim.

Nežne pesmi Gregorčiča, nekatere krasne, domače pesmice Prešerna, otožne melodije Jenka i. t. d. — ne vem, če se mlado srce ne odpre pri njih in jih uživa s slastjo in veseljem. Po mojem mnenju bi moral knjižničar le podrezati te mlade duše in jim dati knjigo v roko — in ljudje bi čitali morda pesmi raje, kot kaj družega.

Splošno naj se gleda pri vsaki knjižnici na to, da se odpošljejo v resnici le dobre knjige.

Bolje je ustanoviti manj knjižnic, ki dobro uspevajo kakor celo vrsto, ki slabo ali celo sploh ne dosegajo svojega namena.

Dva naša. — Praga. — Na češkem vseučilišču v Pragi sta bila pred nedavnim promovirana dva naša tovariša: jurist Albert Kramer za doktorja prava, filozof Ivan Lah za doktorja filozofije.

Obe promociji smo obhajali „Adrijani“ z velikim veseljem, vneti delavci v vrstah narodno-radikalnega dijaštva v prijateljski udanosti, v zavesti da odpuščamo v domovino dva moža, ki sta rastla in se razvijala med nami, delala kot dva izmed naših prvih boriteljev veliko za uresničenje resnega teženja narodno-radikalnega dijaštva pri sebi in v svojem krogu ter našla za to med nami obilo odkritega spoštovanja.

Tako danes naše besede ne pomenijo za njiju ki sta tako ozko zvezana z razvojem in uspehi naše narodno-radikalne dijaške struje, prisiljene laskavosti, ampak so izraz tovariškega priznanja.

Veliko je dolžna naša struja tovarišu dr. Kramerju. Z veliko vnemo se je ves čas udeleževal dijaškega življenja, z veliko pridnostjo in velikimi uspehi je delal za našo strujo. Bil je kot 3letni predsednik eksekutive nar.-rad. dijaštva in urednik „Omladine“ izredno spreten in splošno priznavan besednik naše struje. Kot predsednik eksekutive je veliko pripomogel k lepo uspelemu in obenem za razvoj naše struje izredno važnemu II. shodu nar.-rad. dijaštva v Celju. Pa še eno nad vse dragoceno zapuščino daje nar.-rad. dijaštvu tov. dr. Kramer: on je podal poleg drugih tovarišev nov dragocen dokaz, da široko in globoko zasnovani program nar.-rad. dijaštva ni bil slamnati ogenj dijaške fantazije, ampak, da v resnici temelji v čistem idealizmu našega dijaštva in njegovi močni dobri volji. Naša struja je zahtevala vedno od dijaka poleg drugega, vsestranskega znanja, znanja in zopet znanja in mu poleg tega vcepljala vedno in vedno ono demokratsko načelo, ki zahteva od svobodnega inteligenta, da se skuša povsod uveljaviti. Temu je kot dijak zadostil tov. dr. Kramer kar najlepše: poleg vsega dela, ki ga je posvečal struji in svojemu izobraževanju, je izpolnih pri svojih strokovnih študijah obenem vse pogoje za promocijo sub auspiciis imperatoris.

Tov. dr. Lah je čisto drug človek. On je umetniška narava in se je v prvi vrsti v tej smeri v naši sredi uveljavljal. Dobro sem si zapomnil njegove besede, ki jih je govoril na svojem promočnem večeru: „Jaz sem pojmoval umetnost vedno resno, kot mogočno kulturno sredstvo“. Zdi se pač, da je to povdarjanje odveč, pa danes se čujejo take besede iz ust mladega slovenskega pisatelja posebno lepo.

Naravno je, da tov. dr. Lah v naši struji kot organizaciji ni posegal tako daleč kakor tov. dr. Kramer, dasiravno je storil v Pragi kot soustanovitelj „Adrije“ veliko za naše gibanje in nam vzgojil s svojo besedo dosti navdušenih delavcev. Bil je vsak čas pripravljen sotrudnik „Omladine“ in „Dij. Almanaha“ ter poleg tega vedno goreč glasitelj nar.-rad. pokreta, kateremu je prisojal on vedno veliko in težavno poslanstvo prodirajoče slovenske kulturne struje.

S tov. dr. Lahom so prišli naši prvi somišljeniki na češke visoke šole. Od tistega časa se je odprl struji češki svet, ki je naše gibanje zelo obogatil. Našo strujo je odlikovala še od začetka posebna resnost v vseh njenih zahtevah, ali to, da je postala v njej realistična smer predvsem značilna, bomo morali zmiraj pripisovati vplivu iz Prage, ki nam je kazal, uspehe smotrenega, premišljenega češkega dela. Še eno veliko pridobitev pomeni za nas Praga: v naših malenkostnih razmerah je izpostavljeno vse smešenju, postaja karikatura, Praga pa nas je učila imeti preko vse dnevne malenkosti vedno odprto oko in srce za največje potrebe šolstva.

Tukaj je na mestu kos retrospektive. Danes večkrat čujemo, da stopa nar.-rad. gibanje v drugo fazo svojega razvoja. Ta trditev ni čisto poljubna in dozdevna. Nazivljajo tudi večkrat naše tovariše, ki so že zunaj dijaških vrst ali ravno izstopajo iz njih, stare radikalce; s tem se hoče označiti ta prva doba nar.-rad. gibanja, doba mrzličnega hlastanja po takozvanem dijaškem pozitivizmu, ki hoče, kar je spoznal za pravo, že kar danes urediti. Ta doba nar.-rad. struje je lepa, za slovensko dijaštvo pomeni prerojenje v duhu demokratičnosti, zavednega naprednega kulturnega in sistematičnega narodnega dela, za naše širše narodno življenje je pa izšel iz nje predvsem danes toliko cenjeni, marljivi narodni delavec.

Druga faza v nar.-rad. gibanju baje nastaja sedaj, ko naj neutrudljivi radikalcu zunaj v široki domovini gredo od tam dalje, kjer so ostali kot obetajoča slovenska mladina, ko naj ustvarjajo nove vrednote narodnega napredka v našem življenju. To so velike besede. Videli smo to težavno in odgovorno pot že dolgo pred seboj. — Sedaj poteka drugo leto, odkar so naši tovariši nastopili tudi zunaj skupno to težavno pot. Mi znamo presoditi njih težko stališče, mi zaupamo našim prvoboriteljem, ki so tako srečno formirali preporod slovenskega dijaštva in smo si svesti, da bodo izšli tudi tukaj zmagovati. Enega jim je manjkalo še dosedaj, enotne organizacije, pa ne tega toliko, kakor lastnega organa. Sedaj bo tudi temu pomagano.

Nar.-rad. dijaštvo, čeravno čuti organsko zvezo s svojimi ljudmi v domovini, je vendar napram njim vedno prosto; začenja tudi tukaj kot strog kritik samega sebe — in radice. Ne toliko starejšine kakor dijaštvo narodno-radikalne struje je ustvaritelj in realizator — če tudi indirektni — visokih ciljev tega lepega gibanja; zato je treba, da gleda v svojih vrstah vedno najprej na to, da si bode pri odhodu svojih somišljenikov v praktično življenje lahko reklo z zadovoljstvom: „Zopet dva, pet, deset ... celih naših!“

Našim starejšinam pa pri tem polagamo na srce: ne pozabite na one, iz katerih ste izšli, na dijaštvo, odkoder morete dobivati najboljše sile, skušajte ostati vedno mladi ter kažite novih cest dijaštvu, ki je bilo celo dobo svojega resnega stremjenja od vseh zapuščeno in more tudi danes videti le v vas svoje odkrite, nesebične prijatelje, potrudite se, da se bode idealizem narodno-radikalnega dijaštva izpopolnjeval v realistični smeri narodno-radikalnega starejšinstva!

Anton Grahar.

Slovensko klerikalno dijaštvo v Pragi. Zora XV. l. št. 11., 12. str. 208: „Zlata Praga, mladini naši si dala v zlati kupi najhujšega strupa: razdejala

si ji srca, podrla ideale, da se na srčnih razvalinah grejejo skepsa in nihilizem! Da bi nikdar ne bila videla naša mladina tvoje krasote, ne okusila nikdar — tvoje čaše opojnosti! Dala si nam polno slovenskih sofistov, ali nam daš tudi Sokrata in Platona? In mi jih tako potrebujemo, da zatro sledove sofistov... Ubogi narod, ki dobiš — dekadentnih voditeljev, plod „preurejevanja нравnih vrednot.“

Zora XV. l. št. 5. str. 107: „Praga nam ni dala nobenih posebnih misli in idej. Morda edino pozitivno, kar smo dobili iz Prage, je „Svobodna misel“ in „Masarykovstvo“. To so samo pabrki nekega že davno zastarelega francosko-angleškega buržoazijskega liberalizma. (Ko bi g. dr. Leop. Lenard vedel, kako neznansko se je blamiral v očeh najzadnejšega visokošolca, ki je morda komaj 1 mesec v Pragi!) Naša doba nikakor ni usposobljena za take vrste verski fanatizem (!). Raditega je a priori izključeno, da bi to gibanje rodilo pri nas kakoršnekoli pozitivne uspehe.

Drugega nam pa Praga doslej ni dala. Kulturno življenje, ki jo preveva, je tako splošno evropsko, da nima razven slovanskega govora in napisov nobenega posebnega slovanskega značaja.“

Opozarjam še na članek g. A. Vebleta v istem letniku „Zore“.

Tako so govorili, tako pisali klerikalci-prvaki svojim podložnikom. „Ne v Prago! Praga nam ne nudi nič! Ogibajte se je!“ Mi smo jih pa vabili gospode klerikalne akademike, da naj vendar pridejo sem gori. No, naša vabila so poslušali. Prišli so v Prago, dasiravno jim ta po njihovem lastnem zatrjevanju ne more ničesar nuditi.

Po kaj so prišli? Morda upajo, da postane tu v Pragi kedo izmed njih Sokrat ali Plato! Res želeli bi bilo!

„Čech“, glasilo čeških klerikalcev želi, da bi se češki tovariši učili dela na slovenskih klerikalnih akademikih. Torej poučevat so prišli! Slovenia docet! Lepih stvari se bodo naučili češki klerikalci od naših!

JUGOSLOVANSKO DIJAŠTVO.

»Zveza jugoslovanskih društev v Pragi« je imela 16. svečana svoj programatični večer, katerega se je udeležilo okoli 150 jugoslov. dijakov in zastopniki Čehov (Svaz, klub Ant. Čížek). Po daljši in zanimivi debati so bila sprejeta načela, na podlagi katerih naj razvije „Zveza“ svoje delo:

„Zveza jugosl. društev“ je zveza naprednih, idejno in programatično sorodnih bulgarskih, srbskih, hrvatskih in slovenskih društev, ki se zvežejo v svrhu realnega in praktičnega dela na polju jugoslovanske vzajemnosti. Jugoslovanska vzajemnost je etapa v razvoju vseslovanskega in vseljidskega kulturnega zblizanja — to pa je mogoče na podlagi edinosti, bratstva in svobode. Zveza je ustanovljena na principu naprednosti, pod katero razumemo principijelno odrekanje kakoršnekoli nadvlade posameznega človeka, naroda, razreda, spola nad drugim; popolno toleranco v vprašanih duševne individualnosti vsakega posameznika.

Zveza poudarja potrebo, da se Jugoslovani kulturno in gospodarsko kar najbolj dvignejo. Konstatuje, da je v dosego tega namena potrebno skupno kulturno in gospodarsko delo brez ozira na današnje politične spore ter formacije in jugoslovanska vzgoja omladine.

Zveza si nalaga za prvo svojo dolžnost ustanoviti trdno organizacijo naprednega študentstva in razširiti zanimanje za aktualna dijaška vprašanja, podpirati zvišanje vseobčnega, duševnega in moralnega nivoja jugoslovanskega vprašanja vseh vrstih.

V „Zvezi“ so sledeča društva: bulgarska „Sedjanka“, srbska „Šumadija“; „Hrvat“ in „Klub hrv. tehničara“, „Adrija“, „Ilirija“ ter „Klub slov. tehnikov“.

SLOVANSKO DIJAŠTVO.

Češko-slovanski dijaški shod v Brnu. 8. in 9. maja je priredilo češko dijaštvo shod, ki je krasno uspel. Udeležilo se je do 400 čeških visokošolcev in zastopane so bile razven Poljakov vse ostale slovanske narodnosti. Eksekutivno nar.-radikalnega dijaštva je zastopal predsednik tov. J. U. C. Fran Šemrov. Tekom enega dneva je bil izčrpan obširen program in izvršeno veliko delo. Zborovalo se je v petih odsekih, kjer je bilo predloženih 32 referatov. Ko je bilo delo v sekcijah končano, bile so na skupnem zborovanju razglašene in sprejete resolucije. Shod je imel namen rešiti, oziroma zavzeti stališče v petih točkah tikajočih se dijaškega stanovskega in splošnega vprašanja.

Sprejet je bil načrt osrednje organizacije češkega dijaštva, ki se združi v „Svazu češkoslovanskega študentstva“ s sedežem v Pragi. Začel se bo izdajati poseben dijaški list. V socialnem odseku so bili odobreni razni načrti za podpiranje revnih dijakov in sprejete predlagane resolucije gdč. Novakove, slušateljice medicine. V teh je izražena zahteva, da se dovoli tudi ženskam vpisati se kot redne slušateljice na pravni fakulteti, tehniki in slikarski akademiji. V odseku: „Dijak po absolutoriju“ je bila izražena zahteva po uvedbi pravične in dobre službene pragmatike, kakor tudi, da dobe pravni praktikantje takoj po vstopu v službo primerno mesečno plačo in da se izvede reforma upravnih ter justičnih uradov. Kolegnina na univerzah in taksa za promocijo naj se odpravi. Pri vprašanju češkega dijaštva in čeških visokih šol v Avstriji zahtevala se je ravnopravnost z Nemci, da se omogoči češkemu akademiku študiranje vseh strok znanstva in vede na lastnem češkem zavodu. Posebno živahno je bilo v sekciji: „Dijaštvo in vseslovansko vprašanje“. V debato so posegli in izrazili svoja mnenja zastopniki Rusov, Malorusov, Bolgarov, Hrvatov, Srbov in Slovencev. Treba je, da se najprvo med seboj natančneje poznamo in v ta namen je treba proučavati razmere pri raznih slov. narodih, poznati njih jezik. Sklenilo se je osnovati „Slovansko šolo“ koje namen naj bo delovati v tem smislu. — Po sprejetju resolucij sta govorila še prof. Masaryk in poslanec dr. Hajn, nakar se je zborovanje zaključilo.

V nedeljo 9. maja je bil velik manifestacijski shod za drugo češko, rusinsko in slovensko univerzo. Z velikim navdušenjem je bila soglasno sprejeta resolucija, katero je predlagal v imenu narodno-radikalnega dijaštva tov. J. U. C. Fran Šemrov:

Shod češko-slovanskega dijaštva v Brnu soglaša z upravičeno zahtevo Slovencev po ustanovitvi popolnega slovenskega vseučilišča.

Zahtevamo popolno ustanovitev slovenske univerze in vprašanje te mora biti istočasno rešeno z zahtevo Italijanov za italijansko vseučilišče.

Pozivljamo vlado, da takoj omogoči habilitacije slovenskih docentov na česki univerzi v Pragi.

V izpopolnitov te resolucije je predlagal zastopnik hrvatskih in srbskih akademikov tov. Boj resolucijo, kjer je izrečena zahteva po reciprociteti zagrebške univerze.

S tem je bil končan velepomembni shod, katerega sta se udeležila poleg drugih poslancev prejšnji minister dr. Žáček in rektor praške univerze dr. Král.

Slovanski dijaki v Parizu. „Studentská Revue“, glasilo realistov (Masarykovcev) prinaša v 6. št. sledečo zanimivo statistiko slovanskih dijakov v Parizu:

Faculté	de Droit			de Médecine			des Sciences			des Lettres			Skupaj		
v letu	1906	1907	1908	1906	1907	1908	1906	1907	1908	1906	1907	1908	1906	1907	1908
Bolgarov . . .	30	31	31	—	—	—	9	7	2	2	5	8	41	43	41
Čehov i. Slov.	12	6	16	3	6	5	8	6	21	31	24	58	54	42	100
Rusov in Polj.	119	182	240	181	235	320	232	341	362	313	391	492	845	1149	1414
Srbov in Hrv.	22	19	28	4	4	3	7	8	2	3	1	3	36	32	35
Slovanov skup	183	238	315	188	245	328	256	362	387	394	421	561	976	1266	1591

Vseh tujih študentov v Parizu je pa bilo (l. 1906) 1911; (l. 1907) 2205; (l. 1908) 2808.

SREDNJEŠOLSKI VESTNIK.

»Edinost« z dne 23./III. 1910. je prinesla sledeči članek pod naslovom »Nekaj z državne gimnazije«: Letos postajajo nemški profesorji na tukajšnji c. kr. državni gimnaziji čimdalje bolj nestrpni. Karakteristično je, kako ti „vzgojevatelji mladine“ sistematično zatirajo vsako iskrico značaja in močnatosti. Posebno dobra tla so tukaj, kakor na vseh državnih zavodih, za takozvane „štreberje“. Ali za ta način vzgoje se ne dajo tako lahko navesti konkretni slučajji, ker se vrši polagoma in tako, da nevarjeno oko tega niti ne opaža. Nastopni slučaj pa kaže jasno, da na tem zavodu neomenjeno gospodujeta samovolja in krivica.

Suplent dr. G. R., že od začetka šolskega leta preganja nekega dijaka VII. razreda, kjer poučuje nemščino. Temu sporu pa ni dal povoda dotični dijak, ampak gospod profesor sam s svojo nerazodnostjo in površnostjo. Dal je namreč temu dijaku na tri popolnoma dobre pismene naloge nezadosten red, pod pretvezo da jih (on, profesor) „ni razumel“.

Dijak se je seveda pritožil in od takrat ga je profesor še bolj mrzil in iskal priložnosti, da bi se maščeval. Nekoč je očital po krivici dijaku, da se je smejal, na kar je bil dijak od razrednika kaznovan. Pa to mu ni zadostovalo.

Bilo je pred kakimi osmimi dnevi, ko je dotični dijak oporekal neki profesorjevi trditvi in se pri tem dotaknil grškega tragika Evripida. Mesto da bi bil profesor stvarno odgovoril, jo rekel zaničljivo: „Ah, was! Was reden Sie? Was können Sie von Euripides wissen!“. Dijak je na to sedel in rekel čisto mirno: „Ich weiss schon etwas“. Profesor ga je še enkrat vprašal: „Kaj ste zdaj rekli?“ In ko mu je dijak odgovoril, ga je profesor nekaj sekund nepremično gledal, potem pa vzkliknil: „Warten Sie nur! Die Folgen werden Sie schon sehen. Sie werden dann mit mir hinunter zum Herrn Direktor kommen“. Po vsakovrstnih jako čudnih mahinacijah je prišlo do preiskave, kar pa je izključno le osebna zasluga poštenega in blagega gospoda ravnatelja dra. Altona. Značilno pa je, da imajo gospodje profesorji toliko zaupanja do svojega „vzgojevalnega dela“, da so v konferenci sklenili, da se dijaki ne smejo pripustiti kakor priče in so naložili do-

tičnemu dijaku 8 do 10 urni karcer. *Ta kazen je bila drugi dan suspendirana*, ker si g. ravnatelj ni privoščil počitka, predno ni doznal sam od različnih dijakov, kaj je pravzaprav s to stvarjo.

Vendar pa se zahteva od dotičnega dijaka, da bi svojo „krivdo“ deloma priznal, zato, da bi se za prof. R. našel časten izhod (!!). Ker dijak ni takoj pristal v to, hočejo gospodje — kakor se zdi — to stvar pomašiti.

Pričakujemo, da se take stvari ne bodo več dogajale in svarimo gospode profesorje kar najodločneje pred morebitno določenim preganjanjem nekaterih dijakov. Zagotovljeni naj bodo, da potem primerna reakcija ne izostane“.

Najbolj značilno za razmere, ki vladajo na gimnaziji, je pa to, kar se je potem zgodilo. Prišel je g. ravnatelj v uredništvo „Edinosti“ ter pripoznal, da je vse res. Osem dni kasneje pa vidimo v „Edinosti“ članek, da je dotični dijak s solzami (!) prosil profesorja oproščenja in da mu je radi tega opuščena kazen. Kolikor je bilo resnice v onem članku, vidi se iz sledečega. Dotični dijak je dobil 16 urni karcer, ki ga je moral tudi prestati. Dijak seveda se ni s tem zadovoljil, temveč je rekuriral na namestništvo.

Po šolskih prepisih velja namreč paradoksní zakon, da ne sme dijak rekurirati, predno ni prestal kazni. Čez nekaj dni pride res inšpektor (Nemec Dr. R. Kauer) na gimnazijo ter pokliče dijaka k ravnatelju. Tu mora dijak še enkrat razložiti celo zadevo. Pri tem pa je kazal g. nazornik svoje pravo mišljenje. Poudarjal je, da je nehvaležno, da protestirajo slovenski listi proti njim radi vsake malenkosti, nehvaležno pa radi tega, ker uživajo ravno Slovenci od nemških šolskih zavodov največjo korist (sic!!). Po dolgi interesantni razpravi je smel dijak oditi. Tri dni kasneje pa mu naznani g. ravnatelj, da so mu dali prav „von oben“, da so pripoznali, da ni rabil besed „Ich weiss schon mehr als Sie“, ter da izostanejo vse druge posledice kazni (namreč „entsprechend“ itd.) Vseeno pa bo morala konferenca odločiti in to po prestatnem krivičnem 16 urnem karcerju, ali naj se dijak kaznuje ali ne radi besed „Ich weiss schon etwas“. Menda ni treba pcdati komentarja. Saj je stvar enaka oni na ogrski gimnaziji, kjer je pred kratkim odločila konferenca z dvema glasovi večine, da eksistirajo hudiči. . . .

DIJAŠKO-SOCIALNI VESTNIK.

Slavni deželni odbor kranjski je menda pozabil, da se že letni tečaj 1910 nagiblje h koncu, a on še vedno dolguje borih 6, oziroma 8 kronic, tistim revnim visokošolcem iz Kranjskega, ki so se jeseni vpisali z gori navedeno svoto v dunajsko visokošolsko bolniško društvo. Seveda ne mislimo, da namerava sl. odbor vojvodine Kranjske v svoji svetovni demokraciji in sladki krščanski ljubezni do bližnjega revnim dijakom odtrgati teh par kronic!

Deželna vlada kranjska mečka že eno leto z rešitvijo Poljakove ustanove „Inženir II“ z glavnico 9000 K. Razpisana bi morala biti eno leto po smrti plemenitega pokojnika, pa akt še dosedaj ni rešen. Zahtevamo energično, da se dela z dijaškim denarjem drugače.

Slaba vest. Deželni odbor kranjski je že davno oddal medicinske ustanove, imen pa še zdaj ni objavil. — „Slovenski Narod“ še tudi ni priobčil imen novih štipendistov, kar si je razlagati tako, da so klerikalni deželni odborniki oddali ustanove brez sporazumljenja liberalnega kolege, ali pa, da tega vsled kateregakoli vzroka ni bilo pri dotični seji.

Klerikalni parasiti. Na našo kritiko postopanja kranjskega deželnega odbora v zadevi dijaških podpor in štipendij (gl. št. 10 in 11 str. 175) nam

odgovarja „Zora“ v št. 7. na platnicah med drugim: 1. da so od onih 5000 K, o katerih smo trdili, da so „fond za klerikalne študente“, dobili veliko podpor tudi liberalci in radikalci; 2. da je laž, da so dobili letos medicinske štipendije samo „klerikalci“; 3. da so večino ustanov za tehnike dobili radikalci in da o tem molče; 4. da „podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju“ izkazuje od kranjskega deželnega odbora 400 K. Temu „Zorinemu“ zagovoru deželnega odbora sledeče: ad 1. Zakaj deželni odbor ne objavi imen tistih, ki so dobili podpore iz „fonda za klerikalne študente“? Molka deželnega odbora si po izkušnjah pri klerikalcih ne moremo drugače tolmačiti, kakor da ima deželni odbor vzrok, da zamolči imena. In ta vzrok korenini v tem, da so se podpore razdelile samo klerikalcem. Isto ad 2. Objavite vendar imena štipendistov, potem bomo govorili dalje. Po naših dosedanjih informacijah so izmed 5 medicinskih ustanov dobili 4 klerikalni Daničarji, eno pa neki nemčur. Ponovno se je že pozval deželni odbor, da naj objavi imena štipendistov, toda nikdar ni dal odgovora, kakor ga ne dajo lačne vrane, ki se pasejo po koruzi. V molčečnosti o štipendistih je bil s klerikalci solidaren kljub pozivom tudi neklerikalni deželni odbornik dr. Tavčar. Kaj neki njemu usta veže? Ad 3. Kolikor je na tem resnice, se je zgodilo samo radi tega, ker ni bilo klerikalnih prosilcev. Ad 4. Podporno društvo na Dunaju je dobilo glasom „Zore“ 400 K. Zdaj pa pogledajmo: v podpornem društvu prosi vsak mesec povprečno 35—40 klerikalcev, ki dobivajo povprečno á 20 K mesečne podpore, kar zneso na leto okoli 700—800 K. In kaj ima v zahvalo? Klerikalni poslanci niso dali za društvo letos še niti vinarja; „Slovenec“ se kuja prinašati društvene objave; klerikalni darovi gredo vse kam drugam kot v podporno društvo, ker se klerikalci drže načela, da dajo le tja, kjer pride samo „njihovim“ v dobro n. pr. Leonovo starejšinstvo itd. Torej podpornemu društvu 400 K, da se zamaše usta, klerikalcem pa 5000 K! In vkljub temu trkajo klerikalni študenti povsod in se maste brez sramu na neklerikalne stroške. Z ozirom na vse to predlagamo „podpornemu društvu za slovenske visokošolce na Dunaju“ a) da zahteva od deželnega odbora oni fond za visokošolce ali pa imena podpirancev, da je mogoča vsestranska kontrola; b) da razdeli med klerikalce samo tiste zneske, ki jih sprejme z izrečnim dostavkom, da so za klerikalce. Na ta način pride klerikalni denar v klerikalne roke in neklerikalcem ne bo treba več rediti klerikalnih zajedavcev, ki imajo itak svoje jasli v deželnem odboru, Leonovem starejšinstvu itd. Nadejamo se, da dunajsko podporno društvo uvidi potrebo reforme in uvede ta popolnoma pravični način razdeljevanja!

SLOVENSKO VSEUČILIŠKO VPRAŠANJE.

Slovensko vseučilišče. Vlada je izdelala predlogo za italijansko pravno fakulteto. Slovence je prezrla, dasiravno smo imeli v parlamentu navdušenega bojevnika za naše vseučilišče — poslanca Gostinčarja. Vsled vladne predloge so stopili jugoslovanski poslanci skupaj, osnovali vseučiliščni odsek — kjer ni dr. Kreka! —, ki je izdelal in predložil ministrskemu predsedniku konkretne zahteve, ki so: reciprociteta zagrebške univerze, docenture slovenske v Pragi ali v Krakovu (to zadnje mesto bi lahko izostalo!), ter ustanovitev slovenskega vseučilišča v Ljubljani. (Slovensko dijaštvo je glede sedeža slovenske univerze druzega mnenja.) V prihodnji številki podamo natančnejše uspehe teh konkretnih predlogov.

VESTNIK ZA KNJIŽEVNOST IN UMETNOST.

Janez Trdina: Bajke in povesti VI. Ljubljana 1910. — Trdina je pisatelj, ki se mora prikupiti predvsem kmečkemu človeku. Iz izkušnje vem, kako je hlastala kmetška mladina po njegovih delih. Tudi inteligent, bo našel v njegovi domači zgovornosti užitek. V tej zbirki ne najdemo več onega mističnega kolorita, ki je odseval iz prejšnjih bajk. To so bolj realistične črtice, opisujoče solnčne in senčne strani dolenjskega kmeta. Trdina je v svojih spisih učitelj našega ljudstva. Najraje se nam predstavljajo osebe, ki so se priborile iz nič do znatnega imetja. Spoznavamo dušo Dolenjca v raznih eksemplarjih. Nežnost in fina občutnost je njemu lastna, toda premalo je pokvarjen, da bi kazal na zunaj ter profaniral svojo boljšo stvar: raje se dela navidez trdega. Večkratne sitnosti in nesreče v zakonskem življenju imajo po pisateljevem dokazovanju svoj izvor v navadi, da se gleda pri ženitvi le na denar. Povest „Jana“ se bo zdela marsikomu torso; opis prikupljivega značaja izzveni brez pravega konca.

Zablode naših ljudi so vtelesene v „Igračici“, njih duševna zaostalost v „Kukavici“. Senilen okus ima slavospev na pretirano dobre stare čase in na nepokvarjenost mladine iz preteklih decenijev. („Žlahta“). Z narodno-gospodarskega stališča so uvaževanja vredni migljaji, ki jih proiznašajo Trdinove osebe: da je treba obrniti tok slovenskega izseljevanja na Hrvaško. Tam vsi obogaté. (230). Govoreče osebe pobijajo z vervo razne zastarale predsodke o Hrvatih in hvalijo njih lepe lastnosti. Slogo, edinost in nje potrebo med domačini imamo utešeno v „Hudevcih“, katerih smisel za komunizem je po Dolenjskem proverbijalen. — Trdina je vedno interesanten. Bodisi neznatna historija uslužbenecv, bodisi opisovanje beraške zalege ali skromno stremljenje kmečkih ljudi: zmerom je čitateljevo zanimanje živo. Če nastopi včasih monotona razvlečenost, nas kmalu rehabilituje nenaden obrat; kaka prav dolenjska rečenica in izvirna podoba povzdigne bralca v prijetno ubranost. S tem se družijo fina šegavost v pripovedovanju; ironičnih antifraz je srečati dovolj in vedno na pravem mestu.

Čudovito globoko se je Trdini odprl cvet narode psihe. Neumljivo pa je, kako je mogel iti mož kakor slep mimo lepih dolenjskih krajev, ne da bi jim bil privoščil dostojnega opisa. Jezik je zelo lep in pisano bogat, popolnoma zajet iz govornice. Neprijetno moti le na več mestih hrvaški besedni red enklitik; ortografija ni vselej dosledna. — ee —

Rih. Svoboda: Grča. Igrokaz v 3 dej. Gorica 1910.

Snov tega igrokaza je vzeta iz sodobnega življenja: Dr. Grča izstopi s svojo družino kot svobodomislec iz kat. cerkve in napovedani boj se prične. Izgubi službo, pacijente, posle, odpovedo mu stanovanje. Sin Janko izgubi univerzitetno štipendijo in poroka z ljubljeno Zdenko je onemogočena; a on je trden in zavrne vsak gnili kompromis. Poleg značajne, simpatične, dobrodelne rodbine zdravnika Grče nastopajo predstavitelji inteligence, kot profesor Hlepuh, sam zase prepričan svobodomislec, v skrbi za svojo ravnateljsko karijero se pa hlapčevsko priklopi vseoblastnemu župniku. Nevtralna dvoživka Koritnik skrbi samo za polno korito. Edini časnikar Kremenšek se reši in se korenito otrese hinavskega polovičarstva, dočim vsi drugi napredni slabiči podležejo v kataklizmi cerkvenih nasilij in državnih groženj. Glavna oseba je nadvse prikupljiv značaj; razvija nazore, da je svobodomiseltvo le za temeljite izobražence in učenjake, ne pa za neuko maso, in kdor se je dokopal do neomajnih načel, naj se ravna po njih — fortiter in re, suaviter in modo! Njegova dejanja so taka, da mu je priprosta kmetica udana z vso dušo, ko ga črti in zapušča vse..

V obče so karakterji risani s sigurno roko in igra bo gotovo uspela. Glede jezika si dovolim opazko, da je tuj slovenščini instrumental: smatrati sposobnim, itd.; rabiti je za z akuzativom! Zanimivo bi bilo primerjati „Grčo“ s Cankarjevimi „Hlapci“; deli imata precej skupnega. — ee —

Ivan Cankar: Kurent. Starodavna pripovedka. Založil Schwentner.

Imelo je dete Kurent velike sanje o svoji bodočnosti, ali sanje so se razblinile in postal je samo godec. A za poklic je moral dati dušo vragu. Godel je kmetom v krčmi, da so pocepali, zasviral je delavcem v beznici, da so se grudili. Kurent, človek naše krvi, ki je nad tisoč let zasušnjena in nesamostojna, je postal iz cmerávega nebolgljenčka veseljak, kakor postanejo naši pobožni romarji — razuzdani lahkodebniki in objestni lahkoživci; kakor so v beli Ljubljani prebivalci, držeč se slovenske inačice onega gesla: Za jedan časak radosti hiljadu dana žalosti! Ob izselnikih pa zakipi v njem in ginjen zaprosi: Zemlja, zemljica, mati! Če nimaš kruha, daj mi kamen; še ob kamnu bom prepeval! Kakor v viziji hodi Kurent ob sklepu za našemljenim kostnjakom, ki kosi nedolžne glave ubogih bosjakov. Z njima gre še pokončavanje, toda prelita kri je blagoslovljen gnoj za bodoče srečne rodove, ki se jim drami zarja na vzhodu. — Nedosegljiv je Cankarjev umotvor in neprisljen nalik pomladanskemu kipenju v naravi, poplavljeni s solncem. Bogastvo simbolov, včasih vizionarnih, se druži v enotno ubranost. Če te vodi Cankar, boš videl v bodečem trnju goreče rože, v cestnem blatu bisere in dragulje, na slednjem drevesu ogrebeš bogato napolnjeno sadovje. On ima čudodelno šibico, da udari z njo zaklad iz zemlje, kjer je dremal zakopan in nevzdignjen rjav. — Jezik je ritmičen kakor v pesmi, primerjati bi se dal z jezikom Gorkega, ko slika butanje in umiranje valov ob nasipu. In Cankarjeve besede v rodnom jeziku! — Slovanski jezik je mehak kakor slovanski karakter. Če ima brat Čeh trjo govorico, ji odgovarja njegov značaj in gmotno stanje. Francoz se opravičeno spodtika nad trdstjo nemškega izraza, ki se seveda dobro strinja z germanskim značajem. Slovenska beseda je ustvarjena za pesem. Nedopustno je, da bi jo kritizovali ljudje, ki je ne poznajo, ne poznajo zlasti iz Cankarjevih del. (A. Bartsch v romanu „Elisabeth Kött“ 1909!) — ee —

RAZNO.

19. maja t. l. je samovoljno umrl v Pragi tov. filozof

Peter Plohl

iz Štajerskega. Izmed drugih vzrokov so pospešile smrt žalostne domače razmere, v katere se je z veliko ljubeznijo vmešaval domači župnik!

„Dijaški Almanah“ izide v začetku julija. Opozarjamo vse tovariše, da pridno sežejo po njem; pri nobenem nar. radikalnem dijaku naj ne manjka!

Plat zvona je še pred letom bil „Slovenec“ z „Domoljubom“ in domovina je odgovarjala: „Praga je peklo“. „Anathema!“ je odmevalo povsod, ali praška kolonija je ponosno rasla. Nove napredne čete so prihajale z vsakim letom. In obrnil se je veter. Hipoma je postala Praga za klerikalce predmet slavošpeva. „Veseli smo nad lepoto Prage, pa smo si tudi v svesti, kako smo mi revni. Spoznamo, kako veliko se med Čehi naučimo“ je vzklikal Natlačen na binkoštno nedeljo zvečer na komersu; in ravno v

tistem trenutku je Praga demonstrirala proti obhajanju spomina na Janeza Nepomuka, ki ni eksistiral. — „Dan“ ima 9 članov, ki so privandrali iz „Danice“. Pa lastna nemoč ga je držala k tlom, zakaj on ni nastal iz svoje sile: „zasluga Lige je, da se je ustanovil“, je govoril Sušnik. Ona Liga, ki je v Pragi nikdo ne upošteva, „naj bo ponosna na to“. — Zanima nas nekaj drugega. Ves večer, poudarjalo se je, je slovanskega značaja. „Z današnjim dnem polagamo nov kamen slovanske solidarnosti“. Radi tega so bili izključeni Srbi, Bulgari in Rusi, toraj dve tretjini vseh Slovanov od „sopolaganja“. „Katoliško načelo je namreč slovansko načelo“. Mislim, da gospodje sami niso prepričani od svojih besed. Kaže nam pa to zopet, da je naš boj proti klerikalizmu, pa naj bo ta mohamedanski, pravoslavni ali rimski tudi boj za lepšo bodočnost Slovanstva. „Hočemo tudi v Pragi ločitev duhov“ je klical junaški „Današ“. Slovensko dijaštvo se bo toraj razdelilo v „edino prave slovenske mladeniče“ v „Dnevu“ in ostale manjvredne Slovence. „Pravim“ priporočamo, naj le pridno študirajo češko manjšinsko delo, da jim preide res v kri in dušo, potem bodo tudi zavzeli primerno stališče napram gnjusnemu koketiranju škofa in „Domoljuba“ s kranjsko šparkaso. Ako bi jih sodili le po imenu, bi morali to storiti že davno.

J. M.

„Svaz osvétový“ — ki ima iste cilje kot naša „Prosveta“, je imel v času od 13. junija 1909 pa do 7. maja 1910 750 predavanj, 40 ciklov predavanj, ustanovil 98 knjižnic, priredil 18 umetniških razstav, opravljal 13 čitalnic. Izdal je za prosvetno delo v tem času nad 30.000 kron. — Seveda, lahko, če imajo ljudje smisel za podpore. Če je imel 30.000 K izdatkov, moral je imeti tudi toliko dohodkov in to zavisí od zunajnih faktorjev. Z denarjem se lahko dela. Brez sredstev je pa najčistejši idealizem brez pomena.

Izpraševalna komisija za slovensko stenografijo v Zagrebu. Doslej nismo imeli komisije, ki bi aprobirala tudi za slovensko stenografijo; na nemških univerzah ni bilo misliti, da bi se kdaj ustanovila taka komisija. To dejstvo je imelo neprijetne posledice za slovenske stenografe, ki si niso mogli pridobiti veljavne aprobacije, in posredno za slovensko stenografijo sploh. Sedaj je odstranjena ta težava; zakaj z odredbo hrvatske vlade z dne 6. januarja t. l., št. 28.359, ki je objavljena v njenem „Službenem Glasniku“ dne 31. jan. t. l., se je izpraševalna komisija pri vseučilišču v Zagrebu konstituirala tudi kot komisija za slovensko stenografijo. Komisariji so gg. prof. Fr. Magdić in Mijo Vamberger (oba rodom Slovenca) in prof. Stanko Miholić, ki je vešč slovenščine v govoru in pisavi. Poslovnik za polaganje izpitov iz stenografije se glasi sedaj: § 1. Kot učitelj stenografije more biti nameščen samo tisti, ki je dokazal svoje usposobljenje za to. — § 2. To usposobljenje na temelju izpita podeljuje izpitno poverjenstvo (komisija) v Zagrebu. Poverjenstvo sestoji iz vladnega poverjenika kot predsednika in enega ali več strokovnih izpraševalcev. Člani poverjenstva se imenujejo na leto dni, a se morejo po preteku te dobe potrditi na novo. — § 3. Izpit se polaga po sistemu Gabelsbergerjevem, in sicer v **hrvatskem jeziku iz hrvatske stenografije, a v slovenskem jeziku iz slovenske stenografije.** — § 4. Kandidati morajo pri izpitnem poverjenstvu vložiti pismo prošnje za dovolitev izpita; v tej prošnji morajo dokazati potrebno občo naobrazbo, in to praviloma z avtentičnimi izpričevali. § 5. Kandidatom treba one obče naobrazbe, ki se zahteva za pohajanje vseučilišča, torej treba, da so dovršili katero srednjo šolo ali katero drugo s srednjimi šolami enakopravno šolo, dalje treba, da tisti, ki polagajo izpit iz hrvatske stenografije, temeljito poznajo hrvatski jezik in da hrvatski spretno govore in pišejo, a oni, ki

polagajo izpit iz slovenske stenografije, da temeljito poznajo slovenski jezik in da slovenski spretno govore in pišejo, a eni in drugi da poznajo latinski, ali kateri drug moderen kulturen jezik. — § 6. Izpit je deloma pismen, deloma ustmen ter se nanaša tako na teoretično kakor na praktično sposobnost, osobito na dovršenost v brzopisu. — § 7. O uspehu izpita daje poverjenstvo s svojim pečatom opremljeno izpričevalo, ki ga podpišejo predsednik in prisotni člani poverjenstva. V izpričevalo se uvrsti točna ocena uspeha poedinih delov z dodatkom, s katerim se kandidat proglašja sposobnim, da more predavati stenografijo na srednjih šolah in drugih sličnih zavodih. — § 8. Kandidati, katerim ni dovoljeno, podvreči se izpitu in tisti, katerim je bilo dovoljeno, ki pa niso položili izpita, se o tem obveščajo s pismeno izjavo poverjenstva na strani prošnje. Tisti, ki so radi nezadovoljivega uspeha odklonjeni, morejo biti šele po letu dni pripuščeni k izpitu. — § 9. O izpitu se piše zapisnik, ki se predlaga visoki vladi, oddelku za bogočastje in nauk. — § 10. Izpitna taksa znaša 20 K ter se mora pred izpitom izročiti predsedniku poverjenstva. — S tem smo Slovenci storili na polju stenografije znaten korak naprej. Opozarjamo na to vse tiste, ki bi hoteli polagati izpit iz slovenske stenografije. Natančnejša pojasnila o tem, kaj se vse zahteva pri tem izpitu, daje gospod prof. Franjo Magdić v Zagrebu, Prilaz 3.

„Naši Zapiski“ so se na dvakraten, odločen poziv vendar oglasili s „Polemiko“ (1910, str. 126—127). Poziv je bil sicer res odločen, pa vendar potreben, ker ima uredništvo „Naših Zapiskov“ tako trdo kožo, da jo treba ščegetati z vilami in ne s pavovim peresom. In še sedaj igra Dr. D. v polemiki užaljenega gentlemána, ki bi tak poziv najrajši ignoriral. O, da bi bil to storil! Tak način odgovarjanja je najpreprostejši, najcenejši in najvarnejši. Tako pa je Dr. D. s svojo polemiko sam dokazal, da je pavšalno obsodil prevod Drtinovega dela, na podlagi sodbe, ki si jo je ustvaril ob prvih 12 straneh (knjiga jih ima 387), dokazal pa ob enem tudi, da ostalih 375 strani niti prelistal ni. Sicer bi bil moral izvedeti, da je vse svoje robantanje (javno in zasebno) naslovil na krivo adresu. Tako je njegova ocena značilen primer kritike, pisane brez sledu literarne vestnosti in brez sledu kake najprimitivnejše, najburžoaznejše poštenosti.

Po nepotrebnem in po krivici se je Dr. D. obregnil tudi ob našo strujo. Če poslej ne bomo več govorili o literarnih rokovnjačih, ampak o literarnih „demokratih“, bodo tega krivi predvsem „Naši Zapiski“ in njih „pavšalni“ urednik, preblagorodni gospod Dr. Dermota. A. Glonar.

Res je, da sem jaz prevel prvih šest pol Drtinove knjige, a za prevod, kakor je natisnjen, ne prevzemam nobene odgovornosti, ker so na njem delali mnogoštevilne korekture razni češčine popolnoma nevešči popravljalci. Zato se mi tudi ni zdelo prevajati dalje, in je to delo — kakor sem pozneje videl — opravil g. A. Glonar. — Uredništvu „Naših Zapiskov“ sem poslal, ko sem bil dobil v roko aprilovo številko „Naših Zapiskov“, primerno pojasnilo.¹

V. M. Zalar.

¹ Gospod dr. Dermota naj blagovoli opaziti na zadnji strani usodne knjige, da je prevajal začetek, nekaj nad 100 strani, g. V. M. Zalar in ne g. A. Glonar! S tem tudi zaključujem polemiko v „Omladini“. Urednik.

Masarykovi najglavnejši spisi:

O hipnotizmu (živalskem magnetizmu). Psihologična razprava. Praga 1881.
Der Selbstmord als Massenerscheinung der modernen Civilisation. Dunaj 1881.
Račun negotovosti (Wahrscheinlichkeitsrechnung) in **Humova skepsa.** Histo-ričen uvod v teorijo indukcije. Praga 1883. Nemški prevod na Dunaju 1884.
Blaise Pascal, življenje in filozofija. Praga 1883.
Teorija zgodovine po principih T. H. Bucklea. Praga 1884.
O studiju pesniških del. Praga 1881.
Temelji konkretne logike. Razdelitev in sestava ved. Praga 1885. Nemški prevod izpopolnjen od avtorja: Versuch einer concreten Logik. Na Dunaju 1886.
O študiju pesniških del. II. Del. Doneski k est. oceni rokopisov kraljedv. in ze-lenodv. Praga 1886.
Slovanske studije. Slovjanofilstvo Ivana Vas. Kirjejevskega. Praga 1889.
Naša sedanja kriza. Padec staročeške stranke in začetek novih smerij. Pr. 1895.
Na kako stališče se postavljajo v naj-novejši dobi socialisti napram etiki. Praga 1896.
Socialno vprašanje. Kr. Vinogradi 1898.
Mnogoženstvo in jednoženstvo. Pr. 1899.
Hus češkemu studentstvu. Praga 1899.
Potreba revidirati polenski proces. (Hil-snerijada) 4. izdaje. Praga 1899.

Osem ur dela. Praga 1900.
Naravno in zgodovinsko pravo. Pr. 1900.
Naša politična situacija. Praga 1901.
Ideali humanitete. Praga 1901.
Jan Hus. 2. izdaja. Praga 1903.
Dezorganizacija mladočeške strauke.
Organizirajmo se k delu. Praga 1903.
V boju za vero. Praga 1904.
Karel Havlíček. Smeri in stremjenja po-litičnega probujenja. Kr. Vin. 1905.
Samomor kot pojav v masi moderne civilizacije. Kr. Vinogradi 1905.
Narodnostna filozofija najnovejše dobe. Jičin 1905.
Zrcalo katehetom. Praga 1906.
Politična situacija. Opombe k opombam. Praga 1906.
Govor o proračunski debati 20. julija 1907.
Ameriška predavanja. Chicago 1907.
Za svobodo vesti in pouka. Praga 1908.
Veda in cerkev. (Wahrmundova afera). 1908.
O alkoholizmu. 2. izdaja. Praga 1908.
Češko vprašanje. 2. izdaja. Praga 1908.
Potreba napredne politike. Melnik 1908.
Takozvani veleizdajalski proces v Za-grebu. Praga 1909.
Student in politika. Praga 1909.
V kratkem izda: Ruska revolucija od Dostojevskega do Gorkija.

Slavnemu občinstvu
 se najtopleje priporoča

hotel Tivoli

Znanstvena knjižnica „Omladine“

I. *Prof. Drtina*: **Miselni razvoj evropskega človeštva.** — Cena

■■■■ celotnemu delu 4·20 K. ■■■■

~ ~ ~

II. *Dr. Mihajlo Rostohar*: **Uvod v znanstveno mišljenje.** — Cena

■■■■ celotnemu delu 5·20 K. ■■■■

~~~~~ Obe deli se naročata ~~~~~
pri upravnistvu „Omladine“ v Ljubljani, Breg št. 12.

Važno!

Česká Mysl

Masarykovo číslo.

Vsebina: Masarykovo detinstvo in mladeniška leta. O Masarykovi filozofiji. Masarykovi nazori o logiki. Vpliv Masarykov na zgodovinsko naziranje pri nas. Stara brošura Masarykova. T. G. Masaryk kot socijolog. T. G. Masaryk in slovanstvo. Masarykovi pedagoški nazori. T. G. Masaryk in rokopisni boj l. 1886. Nekoliko besed o Masarykovem vplivu na mladino.

Seznam Masarykovih publikacij.

Intelligentom, ki znajo češko, najtoplejše priporočamo to publikacijo. — Stane 3 K s prilogo vred (Masarykov portret) in se dobi

pri

Jan Laichter, Král. Vinohrady.

Važno!

Veronika Kenda

v Ljubljani

Dunajska cesta št. 20

(nasproti kavarne EVROPA).

~~~~~

Priporoča svojo veliko zalogo vseh vrst papirja, pisalnih in risalnih potrebščin. Z Zaloga igrač in galanterijskega blaga v posebnem oddelku.